

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**СФЕРИ ВИКОРИСТАННЯ ПИСЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ ТА РОБОТИ НАД ТЕКСТОМ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

СЕНЬКО АНЕТТА ЗІГМУНДІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 10 /27 жовтня 2021 року

Науковий керівник:

Гуттерер Єва Войтехівна

ст. викладач

Завідувач кафедру:

Біда Олена Анатоліївна,

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Кваліфікаційна робота

**СФЕРИ ВИКОРИСТАННЯ ПИСЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ ТА РОБОТИ НАД ТЕКСТОМ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Сенько Анетта Зігмундівна

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Науковий керівник: Гуттерер Єва Войтехівна

ст. викладач

Рецензент: Балог Лівія Іванівна

ст. викладач

Берегове

2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**AZ ÍRÁSBELI NYELVHASZNÁLAT ÉS AZ ÖSSZEFÜGGŐ SZÖVEGALKOTÁS
FEJLESZTÉSÉNEK TERÜLETEI ÉS FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ ALSÓ
OSZTÁLYBAN**

Szakedolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Szenykó Anetta

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program:013 Tanító

Témavezető: Hutterer Éva

adjunktus

Recenzens: Balogh Livia

adjunktus

Tartalom

BEVEZETÉS.....	6
I. AZ ANYANYELVI NEVELÉS CÉLJAI ÉS FELADATAI.....	8
1.1 Az Új Ukrán Iskola anyanyelvi nevelésének elvárásai.....	8
1.2 Az anyanyelvi nevelés specifikus jellemzői, követelményei a Nemzeti Alaptanterv szerint.....	16
II. A TANTERV SZEREPE AZ ÍRÁSBELI NYELVHASZNÁLAT FEJLESZTÉSÉNEK TERÜLETEIN.....	19
2.1 Az 1-4. osztályos anyanyelv tantárgy feladatai és követelményei	19
2.2 Az írásbeli szövegalkotás.....	22
III. A KUTATÁS. KÖNYVELEMZÉS	27
3.1 Az ukrainai magyar nyelv és olvasás tankönyvek írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatainak elemzése.....	27
3.2 A magyarországi anyanyelv és kommunikáció tankönyvek írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatainak elemzése	39
3.3 Összehasonlító elemzés	47
ÖSSZEFOGLALÁS	52
REZÜMÉ.....	53
IRODALOMJEGYZÉK	54

Зміст

ВСТУП.....	6
I. ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ РІДНОМОВНОЇ ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	8
1.1 Очікування нової української школи від рідномовної освіти	8
1.2 Особливості та вимоги до навчання рідною мовою відповідно до Національного базового навчального плану	16
II. РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ У ФОРМУВАННІ ОСНОВ ОРФОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ	19
2.1 Завдання та вимоги предмета рідної мови у початкових класах	19
2.2 Використання писемної мови	22
III. ДОСЛІДЖЕННЯ. КНИЖКОВИЙ АНАЛІЗ	27
3.1 Аналіз завдань розвитку зв'язаного мовлення та роботи з текстами в початкових класах підручників угорської мови та читання видані в Україні	27
3.2 Аналіз завдань розвитку зв'язаного мовлення та роботи з текстами в початкових класах підручників рідної мови та спілкування видані в Угорщині	39
3.3 Порівняльний аналіз	47
ВИСНОВКИ.....	52
РЕЗЮМЕ	53
БІБЛІОГРАФІЯ.....	54

BEVEZETÉS

„Miért „anyanyelv” az anyanyelv? A válasz erre a kérdésre a legtöbbször ez: mert anyánktól tanultuk. S miért beszélünk „édes” anyanyelvünkről? Mert kedves, édes, értékes, drága, szeretett kincsünk nekünk a mi szép magyar nyelvünk.” Lőrincze Lajos

Az Új Ukrán Iskola anyanyelvi oktatási és nevelési elvei közé tartozik, ösztönözni a tanulókat gondolataik szóban és írásban való kifejezésére, alapokat biztosítani a humanista, erkölcsös, nemzeti, kulturális és hagyományörző nevelésnek. Gyakorló pedagógusként én is feladatommak tekintem az anyanyelvi készségek fejlesztését, hisz az a gyerek, aki tökéletesen elsajátította anyanyelvét, fejlett a szóbeli és írásbeli kommunikációs képessége, magabiztosabb, bátrabb és eredményesebb lesz az életben.

2018. február 21-én Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma jóváhagyta *Az elemi iskolai oktatás állami szabványát*, mely az oktatás során a készségek, képességek fejlesztésére helyezi a legnagyobb hangsúlyt, kompetencia alapú. Tizenegy fejlesztendő kompetencia területet különböztet meg, melyek közül az elsők között vannak a nyelvi kompetenciák, ezen belül az anyanyelv és kommunikáció kompetenciája is.

Az anyanyelv és kommunikáció kompetenciájának fejlesztése az állami szabvány elvárásai nélkül is szívügye minden kárpátaljai magyar pedagógusnak. Az új oktatási rendelkezések minimálisra próbálják csökkenteni az anyanyelvi órák számát a kisebbségi oktatási intézményekben, ezért tartom aktuálisnak foglalkozni az írásbeli nyelvhasználattal, ezen belül az összefüggő szövegalkotás fejlesztésével.

Szakdolgozatom célja, megismerni, feldolgozni *Az elemi iskolai oktatás állami szabványának* anyanyelv oktatási elvárásait és fejlesztendő területeit, valamint megismerni a Nemzeti Alaptanterv ugyanezen területeit.

Munkám három főrészből áll. Az első fejezetben Az Új Ukrán Iskola anyanyelvi nevelésének elvárásaival, valamint a Nemzeti Alaptanterv specifikus jellemzőivel foglalkozom. A második fejezetben az 1-4. osztályos anyanyelv tantárgy feladatait és követelményeit értelmezem, kitérek az írásbeli szövegalkotás tanításának folyamatára. A harmadik fejezetben a magyarországi és az ukrainai magyar anyanyelvkönyvek írásbeli összefüggő szövegalkotási feladatainak gyakoriságát vizsgálom és hasonlítom össze.

Dolgozatom megírásában segítségemre volt Adamikné Jászó Anna-Kálmánné Bors Irén - Kernya Róza – H. Tóth István által írt *Anyanyelvi nevelés módszerei* könyv, amely teljes

betekintést biztosít az anyanyelv oktatásának folyamatába, az első osztály első írás órájától a negyedik osztály utolsó nyelvtanórájáig. Valamint Zékány Krisztina – Szerhijcsuk Julia módszertani utmutatója *A Magyar nyelv kompetenciaalapú tanításának módszertana* az általános középfokú oktatási intézmények számára az új ukrán iskola 1-4.osztályában.

I. AZ ANYANYELVI NEVELÉS CÉLJAI ÉS FELADATAI

1.1 Az Új Ukrán Iskola anyanyelvi nevelésének elvárásai

Az anyanyelvi nevelés céljának és feladatának meghatározása korszakonként különbözik. A komplex anyanyelvi nevelésben a beszéd és a kommunikáció fejlesztésének, a személyiség formálásának kulcsfontosságú szerepe van. Az alapokat gyermekkorban kell lerakni, ennek egyik legfontosabb szakasza a beszédfejlesztési teendők szempontjából az óvodás majd a kisiskoláskor. A gyermek anyanyelvi kommunikációs képességének fejlesztése az anyanyelvi nevelés folyamatának szerves része, amely minden tevékenységéhez kapcsolódik. Az anyanyelv fejlesztésének különböző formái jelen vannak az iskolákban folyó nevelői tevékenységben.

Az iskolai anyanyelvi tanítás célja fejleszteni a tanulók nyelvhasználatát és megtanítani a nyelvtant, tudatosá tenni a nyelvhasználatot, előkészíteni a helyesírás tanítását, az idegen nyelvek tanulását, fejleszteni a logikus gondolkodást (Adamikné és et al., 2008:5).

Ukrajnában 2017. szeptember 17-én elfogadásra került az új oktatási törvény, mely átalakította az ukrán oktatási rendszert. Az oktatási rendszerben bekövetkezett változásokat a 2018. február 21-én az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium által jóváhagyott – *Az elemi iskolai oktatás állami szabványa* – dokumentumban rögzítették. Továbbá O. Szavcsenkó és R. B. Shiján, az állami szabvány ajánlásai és követelményei alapján kidolgozták a saját típusprogramjaikat, az általános középfokú oktatási intézmények számára.

A dokumentumokban szereplő kötelező tanulási eredményekre vonatkozó követelményeket a kompetencia alapú megközelítés figyelembevételével határozták meg. Így 2018. szeptember 1-én Ukrajna elemi iskoláiban bevezették a Nova Ukrajinszka Skola (Нова Українська Школа) néven ismerté vált iskolareformot, amely a kompetencia alapú oktatásra épül. A kompetencia alapú oktatás a készségek, képességek fejlesztésére irányul, a gyerekek olyan tudásra tesznek szert, amit a későbbiekben a mindennapjaik során alkalmazni tudnak.

A kompetencia latin eredetű szó, alkalmasságot, ügyességet jelent, azonban sokan sokféleképpen értelmezik. Ukrajna 2017. évi 2145-VII. számú oktatásról szóló törvényének fogalomtárában a következő meghatározás szerepel: *„kompetencia – tudás, készségek, képességek, gondolkodásmód, szemlélet, értékek, és egyéb személyes tulajdonságok*

dinamikus kombinációja, amely meghatározza az adott személy szocializációs képességét, munkavállalási és/vagy továbbtanulási alkalmasságát”

Az 1997-es Pedagógiai lexikon szerint a kompetencia: *”alapvetően értelmi (kognitív) alapú tulajdonság, de fontos szerepet játszanak benne motivációs elemek, képességek, egyéb emocionális tényezők.”* (II. kötet, 266.).

A kompetencia fogalmát sokszor Chomsky nyelvi kompetencia fogalmának értelmezéséig is visszavezetik. Chomskyt a kognitív forradalom élharcosának is tekintették, bár alapvetően nyelvészettel foglalkozott. Úgy gondolta, hogy a nyelvi tudásnak vannak velünk született komponensei, ami sokkal több, mint tapasztalaton vagy megfigyeléseken alapuló tudás (Csapó, 2004:51).

Az állami szabvány 11 – a tanulóban kialakítandó kulcskompetenciát különböztet meg:

1. **az államnyelv szabad használata** – gondolatait egyaránt képes kifejezni szóban és írásban. Értelmezi és tudatosítja az olvasott vagy hallott szöveget és a benne szereplő tényeket. Az olvasás szeretetén keresztül megismeri a nyelv szépségét, hajlandó elsajátítani és használni a nyelvet, különböző élethelyzetekben (Державний стандарт, 2020);

2. **anyanyelven** (az államnyelvtől eltérő nyelv esetén) **és idegennyelven való kommunikáció** – különböző kommunikációs helyzetekben aktívan használja az anyanyelvét, képes megérteni az egyszerű idegennyelvű kifejezéseket, az adott helyzetnek megfelelően kommunikál, megérti a kulturális kontextust, rendelkezik a kultúrák közötti kommunikációs képességgel (Державний стандарт,2020);

3. **matematikai kompetenciák** – felismeri, azonosítja az őt körülvevő világ egyszerű matematikai összefüggéseit, értelmezi, modellezi a folyamatokat és helyzeteket, matematikai összefüggéseket és méréseket alkalmazva, felismeri a matematikai ismeretek és készségek személyes és társadalmi életben betöltött szerepét (Державний стандарт, 2020);

4. **a természettudomány kompetenciája** - a mérnöki tudomány és a technológia területén. E kompetencia kialakulásának alapja az általános iskolában a kíváncsiság, a vágy, hogy önállóan vagy másokkal együtt új ötleteket keressenek és javasoljanak megfigyelésre és feltárára, feltételezések megfogalmazására és kísérletek alapján következtetések levonására, megfigyelések és kutatások révén megismerjék önmagukat és a világot (Державний стандарт, 2020);

5. **innovációs kompetencia** - nyitottság az új ötletek iránt, kezdeményezőképeség (osztály, iskola, közösség stb.). Az ismeretek, készségek, attitűdök kialakítása, amelyek a kompetencia-szemlélet lényege, további képességeket biztosítanak a sikeres

tanulmányokhoz, a szakmai tevékenység folytatásához, a közösségi ügyekben való részvételhez (Державний стандарт, 2020);

6. **környezeti kompetencia** - megismeri az ökológiai természetgazdálkodás alapjait, betartja a környezeti magatartás szabályait, takarékosan használja a természeti erőforrásokat, megérti a természetvédelem fontosságát, a társadalom fenntartható fejlődési szempontjait (Державний стандарт, 2020);

7. **információs és kommunikációs kompetencia** - elsajátítja a digitális műveltség alapjait, fejlődik a kommunikáció terén, képes biztonságosan és etikusán használni az információs és kommunikációs eszközöket a tanulásban és más élethelyzetekben (Державний стандарт, 2020);

8. **az egész életen át tartó tanulás** - elsajátítja a továbbtanulási tevékenységhez szükséges készségeket, megszervezi saját tanulási környezetét, megtanul új információkat szerezni és felhasználni a tanulási igényeknek megfelelően, felvázolja saját tanulási céljait és azok elérésének módjait, megtanul önállóan és csoportban dolgozni (Державний стандарт, 2020);

9. **társadalmi és szociális kompetencia** - a demokrácia, az igazságosság, az egyenlőség, az emberi jogok, a jólét és az egészséges életmód eszméihez kapcsolódó állampolgári és társadalmi kompetenciák, az egyenlő jogok és lehetőségek tudatában. Együttműködik társaival a közös cél elérésének érdekében, aktívan részt vesz az osztály és az iskola életében, tiszteletben tartja mások jogait, képes fellépni a megkülönböztetés különféle formáit érintő konfliktushelyzetekben, értékeli a különböző népek kulturális sokszínűségét, Ukrajna állampolgárának vallja magát, gondoskodik a saját és mások egészségéről, egészséges életmódot folytat (Державний стандарт, 2020);

10. **kulturális kompetencia** – aktívan részt vesz a különféle típusú művészi kreativitásban (képző- és zeneművészet, koreográfia, színház stb.), felfedezi és fejleszti képességeit, az "én" kreatív kifejezésével formálódik (Державний стандарт, 2020);

11. **vállalkozói szellem és pénzügyi ismeretek** - ennek a kompetenciacsoportnak a kialakítása a jelentkező saját döntéseiért való felelősségvállalásán, hajlandóságán, céljai elérése érdekében történő megszervezésének képességén, a hatékony együttműködés etikai értékeinek tudatában nyilvánul meg. A tanuló kész megvalósítani az általa kezdeményezett ötleteket, kész saját döntéseket hozni (Державний стандарт, 2020).

Az elemi iskolai oktatás állami szabványa a nyelvi-irodalmi oktatási területet két részre osztja. Az első: az ukrán, valamint az őshonos népek és nemzeti kisebbségek nyelve és irodalma. Második rész: az idegen nyelvek (Beregszászi-Kolozsvári, 2019). Az előírások

sokat változtattak a nemzetiségi iskolák anyanyelvi nevelésén, oktatási módszerén és az anyanyelvi órák éves óraszámán.

Az anyanyelvi oktatás céljai és feladatai:

- a gyerekek személyiségének fejlesztése különböző beszédaktivitások révén;
- a kommunikációs és olvasási kompetenciák kialakítása;
- a szellemi, kulturális és anyanyelvi kommunikációs képességek fejlesztése;
- a kulturális örökség iránti tisztelet kialakítása;
- érzelmi és értelmi tapasztalatok fejlesztése;
- a beszéd és a kreatív képességek fejlesztése (Типова освітня програма 2018).

A 2018-ban elfogadott *Az elemi iskolai oktatás állami szabványa* alapján készült az új kerettanterv, amely fokozatosan két ciklusban került bevezetésre, először az 1-2., majd a 3-4. osztályokban. Az új anyanyelvi tanterv az előző változatokra épült, kisebb-nagyobb újításokkal. Az eddigiektől eltérően az alaptanterv tananyagát, öt nagy tematikai, tartalmi egységre bontották, melyeket évente fokozatosan bővítenek:

1. Szóbeli kommunikáció
2. Olvasunk
3. Kommunikálunk írásban
4. Felfedezzük a médiát
5. Felfedezzük a nyelvtani jelenségeket (Beregszászi-Kolozsvári, 2019).

Újdonságnak számít még a „Társalgás digitális eszközökkel” témakör is, ami megismerteti a tanulókat a digitális eszközökkel való rövid írásbeli társalgással (Beregszászi-Kolozsvári, 2019).

Az anyanyelv tanítása nemcsak kompetenciafejlesztést jelent, hanem a diákok kulturált viselkedésének és érzelmi fejlődésének az alapja is. A magyar nyelv és irodalom tantárgy komplex egységet alkot az iskolák alsó tagozatában. A beszéd, az olvasás és az írás készségszintű elsajátítása a kompetenciafejlesztés alapjául szolgál (Типова навчальна програма, 2018).

A tananyag egymásra épülve bővül az adott tematikai, tartalmi egységek témakörei újabb ismeretekkel egészülnek ki. A tanulók olvasási és íráskészségének helyes kialakítása a cél, mely meghatározhatja a későbbi tanulási képességének fejlődését. Az olvasás, írás, helyesírás kialakításánál elsődleges a nyelvi tapasztalatszerzésre épülő helyesírás kialakítása és fejlesztése (Типова навчальна програма, 2018).

A tanulók az 1-2. évfolyam alatt a fejlesztési követelményeknek megfelelően a következő ismereteket sajátítják el a különböző tematikai, tartalmi egységekben:

„Szóbeli kommunikációs” tematikai egység célja és feladata, a tanuló értse és értelmezze a felé irányuló utasításokat. Értelmes válaszokat adjon a feltett kérdésekre. Részt vegyen a közös tevékenységekben.

Ezen fejlődési folyamatokat a lentebb felsorolt tevékenységek alapján érhetik el a tanulók:

- Feladatok különböző utasításainak értelmezése (megérti az egyszerű magyarázatokat, értelmesen válaszol, visszakérdez, végrehajt).
- A hallott szöveg analizálása, értelmezése (elmeséli a hallott szöveg tartalmát; elmondja mi keltette fel a figyelmét a szövegben; kifejezi ezzel kapcsolatos érzéseit, érzelmeit).
- A szöveghez tartozó kérdések megválaszolása (válaszol a témával kapcsolatos kérdésekre).
- Szóbeli információk értékelése (véleményt alkot az elhangzottakról).
- Szókincsfejlesztés (bekapcsolódik a számára érdekes beszéd témákba).
- Önállóan alkot rövid összefüggő mondatokat (elmeséli a saját megfigyeléseit; magabiztosan fejezi ki magát) (Типова навчальна програма, 2018).

Az **„Olvasunk” tematikai, tartalmi egységben** a képességek és a készségek fejlesztésére helyezték a hangsúlyt.

E képességeket a következő előírások végrehajtásával érhetik el:

- Az olvasás elsajátításához szükséges képességek és részképességek fejlesztése (fonémahallás, tempó, ritmus, nyelvhasználati szabályok, nyelvi tudatosság).
- Egyszerű irodalmi szövegek felismerése műfaji jellemzők alapján (mondóka, vers, mese, találós kérdés).
- Az olvasott szöveg értelmezése.
- Szépirodalmi, ismeretterjesztő szövegek nyelvezetének értelmezése, megkülönböztetése.
- Gyermekkönyvek használata (elolvassa az általa kiválasztott könyvet, megnevezi azokat az epizódokat, amelyek a leginkább elnyerték a tetszését; megnevezi néhány általa olvasott könyv íróját) (Типова навчальна програма, 2018).

„Kommunikálunk írásban” tartalmi egység elvárásaihoz tartozik az írás szabályainak ismerete és azok alkalmazása, a betűk alakítása, kapcsolása folyamatos gyakorlása.

Ezek megvalósítása a következő leírásoknak megfelelően történik:

- A szabályos betűkialakítás és betűkapcsolás gyakorlása (írott betűkkel ír; felveszi a helyes testtartást; helyesen tartja a tollat).
- Az íráskészség kialakítása és fejlesztése (helyesen, tisztán, precízen ír).
- Betartja a párbeszéd írásbeli szerkesztésének szabályait.
- Saját írásbeli kifejezések alkotása (illusztráció alapján alkot és ír mondatokat; egy általa jólismert témáról véleményt fogalmaz meg és ír le).
- Címet ad a szövegnek.
- Szöveg ellenőrzése és szerkesztése (önállóan vagy tanító segítségével ellenőrzi, észreveszi, majd kijavítja az általa leírt szöveg grafikai, helyesírási hibáit).
- Társalgás digitális eszközök segítségével (társalgáshoz való rövid írásos üzenetek szerkesztése; hangulatjelek használata). (Типова навчальна програма, 2018).

„Felfedezzük a médiát” tartalmi egységben a tanulók megismerik a média fogalmát és a következő előírások betartásával kialakítják a média műveltségüket:

- Ismerkedés a média fogalmával (médiáról való elképzelése, mi a célja és célközönsége?).
- Vizuális média, értelmezi az egyszerű média termékeket (könyvek, újságok, fényképek, mint az információ forrásai).
- Audiovizuális média (rajzfilmek kiválasztása; véleményének kifejezése formájáról és tartalmáról).
- Internet (általános tudnivalók elsajátítása a használatáról, veszélyeiről).
- Média szövegek tartalma és formái (tanítói segítséggel létrehoz egyszerű termékeket: levél, sms, fotó) (Типова навчальна програма, 2018).

„Felfedezzük a nyelvtani jelenségeket” tematikai egység feladata a beszéd hangjainak megfigyelése, a hangok ejtése, mondatok bővítése szavakkal, a szavak lexikai jelentésének értelmezése:

- Beszédhangjaink megfigyelése és azok helyes használata (megkülönbözteti a magán- és mássalhangzókat; helyesen ejti ki a különböző hangokat; helyesen hangsúlyozza a szavakat).
- A hangok betűkkel való jelölése (a beszédhangokat írásban betűkkel jelöli; értelmezi és megmagyarázza a betűk és hangok közötti kapcsolatot).
- Ismeri és tudja a magyar ábécét (betűrendbe rakja a szavakat kezdőbetűik alapján).

- Szavak szótagokra való bontása (ismeri és használja a szótagokra való bontás szabályait).

- Szavak lexikai jelentésének megfigyelése, használata a mindennapi beszédben (megkülönbözteti a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat).

- Felismeri és megkülönbözteti a tárgyakat, tulajdonságokat, cselekvést és számot jelölő szavakat (felteszi a szavakhoz a ki?, mi?, kik?, mik?, milyen?, milyenek?, mit csinál?, mit csinálnak?, hány? kérdéseket; csoportosítja őket jelentésük és kérdéseik szerint; helyesen használja a nagy és kis betűket).

- Írásbeli kifejezések szabályai (ismeri a mondat grafikus útmutatóját, nagybetű az elején, írásjel a végén; a mondatvégi írásjeleket megfelelően alkalmazza; a mondatokat kérdéseknek megfelelően bővíti; kép és adott téma alapján alkot mondatokat).

- A főnevek, melléknevek, igék, számnevek megfigyelése és használata beszédünkben (megkülönbözteti a ki? és a mi? kérdésekre felelő szavakat; felismeri a milyen? kérdésre felelő szavakat; szókapcsolatokat alkot a főnév és melléknév felhasználásával; a cselekvést jelentő szavakat felismeri és kérdéseket tesz fel hozzájuk; megkülönbözteti a tárgyak mennyiségét kifejező szavakat).

- Szöveg megfigyelése, szövegszerkesztés fejlesztése (megkülönbözteti a szöveget mondattól; meghatározza a szövegben lévő mondatok mennyiségét; felismeri a szöveg típusát; címet ad az adott szövegnek; kijelöli a szöveg részeit: bevezető, fő és befejező részt; összeállít 3-4 mondatos szöveget) (Типова навчальна програма, 2018).

A 3 - 4. évfolyamon az anyanyelv oktatásának céljait bővítik az olvasás és írástechnika differenciált alakításával, az életkornak és az oktatási igényeknek megfelelően:

„Szóbeli kommunikáció” tematikai egység

- A különféle kommunikációs helyzetekben felolvasáskor, beszélgetés közben figyelmet fordít a helyes kommunikációra (értelmesen és érthetően fejezi ki gondolatait, mondanivalóját).

- A szavak jelentésének megfigyelése, értelmezése, felhasználása szövegalkotásnál.

- Az olvasott szövegek értelmezése.

- Véleményének kulturált megfogalmazása (beszédstílusát a beszélgető partneréhez igazítja).

- Többmondatos összefoglaló szöveg alkotása (bekapcsolódik különböző beszélgetésekbe; mesél élményeiről, olvasmányairól) (Типова навчальна програма, 2018).

„Olvasunk” tematikai, tartalmi egység

- Életkori sajátosságaiknak megfelelő szövegek, szépirodalmi művek ismerete, értelmezése (érdeklődő olvasás).

- Kereső olvasás a hatékony szövegértés érdekében (ábrák, táblázatok, gondolattérképek használata).

- Az olvasmányokhoz kapcsolódó információk értelmezése és értékelése (megnevezi az adott szöveg szerzőjét, szereplőit, cselekményének sorrendjét, helyszínét, összefüggő mondatokkal elmondja a tartalmát).

- Szövegek csoportosítása formájuk és műfajuk szerint.

- Visszatérő irodalmi témák és motívumok felfedezése és megfigyelése (család, természet, évszakok, ünnepkörök, hősök).

- Irodalmi szövegek önálló olvasása (mondókák, találós kérdése, versek, mesék, elbeszélések).

- Kortárs gyermekirodalmi művek olvasása a tanító irányításával (meseregény, ifjúsági regény, mesés-, verseskötet).

- Olvasmányok bemutatása a tanultak felhasználásával (rajzok illusztrálásával, báb- vagy színházi előadással) (Типова навчальна програма, 2018).

„Kommunikálunk írásban” tartalmi egység

- Az írástechnika továbbfejlesztése (betűformái helyesek, írástempója korosztályának megfelelő).

- Szavakat, mondatokat, szövegeket ír másolás, tollbamondás után.

- A 3. osztályban az addig tanult fogalmazási ismeretek felhasználásával önállóan készít elbeszélő fogalmazást.

- A 4. osztályban a szövegformákról szerzett ismereteit felhasználva tájékoztatókat, leveleket, értesítéseket, meghívókat, hirdetéseket, szemléletes leírásokat készít.

- A tanító vezetésével és a fogalmazási ismeretei felhasználásával javítja hibáit (Типова навчальна програма, 2018).

„Felfedezzük a médiát” tartalmi egység

- Ismerkedés a média fogalmával (médiáról való elképzelés mi a célja, ki a célközönsége?).

- Vizuális média (könyvek, újságok, fényképek, mint az információ forrásai).

- Audiovizuális média (rajzfilmek kiválasztása; véleményének kifejezése formájáról és tartalmáról).

- Internet (általános tudnivalók elsajátítása a használatáról, veszélyeiről).

- Média szövegek tartalma és formái (tanítói segítséggel létrehoz egyszerű termékeket: levél, sms, fotó) (Типова навчальна програма, 2018).

„Felfedezzük a nyelvtani jelenségeket” tematikai egység

- Felismeri és megnevezi a különböző mondatfajokat és a mondatvégi írásjeleket helyesen alkalmazza.

- Helyesen használja a rokon értelmű, ellentétes jelentésű, többjelentésű és azonos alakú szavakat.

- A tanult szófajok felismerése, megnevezése és tudatos használata (igeidők és igekötők; főnevek, ragos főnevek; melléknevek, fokozott melléknévi alakok).

- A számnév, névmás, névelő, névutó felismerése, megnevezése és helyesírása.

- A tulajdonnevek megismerése, csoportosítása és helyesírási szabályai.

- Az igemódok, fokozott számnévi alakok, névelők és névutók szerepe és helyes alkalmazása a mondatokban.

- Az elsajátított helyesírási szabályok tudatos használata (Типова навчальна програма, 2018).

Az anyanyelvi kompetencia fejlesztése hatással van minden műveltségi területre, emelett pedagógiai szempontból a szövegértési és szövegalkotási képességek fejlesztésének legátfogóbb és leghatékonyabb eszköze.

Antalné Szabó Ágnes szerint: a kulcskompetenciák közül is a legfontosabb az anyanyelvi kommunikáció, hisz az adja a tanulási folyamatok alapját (Antalné és et al. 2015:10).

A kulcskompetenciáknál közelebb az olyan ismeretek, mint értő olvasás, a véleménynyilvánítás szóbeli és írásbeli formáiban, a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezés, a saját vélemény kifejtésének képessége, az érzelmek konstruktív kezelésének képessége, a kockázatok mérlegelése, az önálló döntéshozatal, a megoldások keresése közös együttműködésben” (Державний стандарт, 2020).

1.2 Az anyanyelvi nevelés specifikus jellemzői, követelményei a Nemzeti

Alaptanterv szerint

Magyarországon a Nemzeti Alaptantervben (továbbiakban Nat) kerültek megfogalmazásra az oktatásra vonatkozó alapszabályok, amely a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete alapján fogadtak el és a 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelettel módosítottak. A Nat-ban megfogalmazott elvek, célok, fejlesztési feladatok alapján készült a magyarországi kerettanterv.

Fontos szerephez jutnak a tanulói kompetenciák, az eddigiekkel ellentétben az anyanyelvi és az idegen nyelvi kompetenciákat egy kalap alá veszik, és kommunikációs kompetenciákként kezelik (Petróczi, 2020). A kommunikációs kompetenciát (azaz anyanyelvi kompetenciát) – tekintve, a nyelv az emberi kommunikáció alapvető eszköze, s az információfeldolgozásban betöltött koordináló szerepe miatt is – az első a kulcskompetenciák között (Petróczi, 2020). Tehát országtól függetlenül a tanulók fejlesztendő kompetenciái között a nyelvi kommunikációs kompetenciák állnak az első helyen.

A Kárpát-medencei magyarság kulturájának, nemzeti identitásának alapja az anyanyelve, így a kompetenciák között első helyen találkozunk az anyanyelvi kommunikációval. Az anyanyelvi nevelés alapvető feladata, hogy a tanulók életkoruknak megfelelő szinten bírokolják a szóbeli- és írásbeli kommunikáció eszköztárát és képesek legyenek a megszerzett tudásukat gyakorlatba is alkalmazni (Nat, 2020). A gyerekek folyamatosan fejlődő szövegértési és –alkotási képességei lehetőséget adnak, hogy önállóan, illetve másokkal közösen képesek legyenek a verbális és nem verbális kommunikációra, a különböző szövegek megértésére, elemzésére (Nat, 2020).

Az anyanyelvi nevelés-oktatás első szakaszának legfontosabb célja és feladata az alapkészségek fejlesztése: a beszéd-készség, írás, helyesírás megalapozása, értő olvasás kialakítása, a szövegértés és –értelmezés fejlesztése. Az alábbiakban felsorolt képességek sikeres elsajátításához elengedhetetlen a folyamatos fejlesztés és a diagnosztizáló értékelés (Nat, 2020:302).

Az embert körülvevő környezet hatással van személyiségére, nyelvi eszközeire és nyelvhasználatára egyaránt. Nyelvet csak úgy taníthatunk, ha közben csiszoljuk, finomítjuk a tanulók gondolkodását (H. Tóth, 2015).

A Nat-ban felsorolt, meghatározott fejlesztési feladatokat a Kerettantervben jelenítik meg. A kerettanterv a tananyagot törzsanyagra és ahhoz kapcsolódó kiegészítő tartalmakra bontja. A törzsanyagra az órakeret 80%-át kell fordítani, a kiegészítő tartalmakra pedig a fennmaradó 20%-ot (Nat, 2020:303).

A magyar nyelv és irodalom tantárgyat a kerettanterv két szakaszra bontja az ukrán állami szabványhoz hasonlóan, 1-2. évfolyamra és 3-4. évfolyamra. Az évfolyamokat közös témakörökre bontják. Az első két évfolyam témakörei megjelennek a harmadik-negyedik évfolyamban is újabb ismeretekkel bővítve (Kerettanterv, 2020). Az 1-2. évfolyam témakörei: Beszéd és kommunikációs, Írás és helyesírás. A 3-4. évfolyam témakörei : Olvasás, szövegértés, Nyelvtan, helyesírás és szövegalkotás (Kerettanterv, 2020).

A fokozatosság elvét követve az oktatás folyamán az egyszerűbb feladatoktól haladnak a nehezebbek felé, ami az első osztályban nem számított súlyos hibának, azt a következőben már súlyosak közzé sorolják (Adamikné et. al., 2008).

Az oktatási szakaszok kimeneti méréssel zárulnak minden évfolyamon, a negyedik osztály végére a tanulóknak következő készségekkel kell rendelkezniük:

- különböző üzenetek közlése írásban és szóban, illetve azok megértése vagy másokkal való megértetése;
- beszélgetés kezdeményezése, folytatása és befejezése;
- különböző szövegek olvasása és megértése a más és más céloknak és szövegtípusoknak megfelelő olvasási stratégiák alkalmazásával;
- írott szövegek alkotása, valamint a szövegalkotás folyamatának nyomon követése;
- fontos információk kiszűrése a szövegértés, olvasás és írás során (NAT, 2020).

II. A TANTERV SZEREPE AZ ÍRÁSBELI NYELVHASZNÁLAT FEJLESZTÉSÉNEK TERÜLETEIN

2.1 Az 1-4. osztályos anyanyelv tantárgy feladatai és követelményei

A gyerek azt a nyelvet tanulja meg anyanyelvként, melyet szülei elsőként használnak vele. Ez az első kapcsolódási pontja a családhoz, kulturához, közösséghez. Ez az a nyelv, melynek segítségével „felkészülnek az életre”.

Az iskolába kerülő gyerekek különböző szinteken használják az anyanyelvüket. A nyelv a társadalmi érintkezések, a kommunikációs eszköze. A tanítóknak meg kell ismerniük a gyerekek otthoni anyanyelvhasználatát, hisz csak ezen ismereteik alapján tudják fejleszteni, bővíteni, szükségesetén pótolni a gyerekek nyelvhasználatát. Ezekre a fejlesztésekre különösen nagy hangsúlyt kell fektetnünk napjainkban, amikor is a gyerekeket folyamatosan különböző külső nyelvi ingerek érik: rádió, televízió, internet, stb. Ezen nyelvi hatások nem mindig hatnak a gyerekek nyelvhasználatára pozitívan (Adamikné et al., 2008:9).

Az első iskolai évek meghatározóak a gyerekek számára, erre az időszakra jellemző a kiegyensúlyozott, harmónikus fejlődés. A pedagógusok előtt, pedig az a feladat áll, hogy a gyerekek életének ezen szakaszában változatos, nyelvi fejlődési környezetet biztosítsanak számukra. Mivel az iskola elemi osztályaiban ismerik meg és gyakorolják be a helyesírás alapjait, a szavak betűhű írását, a rövid- és hosszú hangjaink megkülönböztetését, használatát, a szavak szótagolását, a mondatvégi írásjelek alkalmazását (Adamikné et al., 2008:6). Megtanulnak hallgatni és értelmezni a hallottakat, megismerik a párbeszéd fogalmát, hogy hogyan kezdeményezzenek párbeszédet társaikkal. Megismerik és elsajátítják az összefüggő beszéd művészetét. Ez a feladat komoly kihívások elé állítja a tanítókat és a tanulókat egyaránt (Szerhijcsuk, Hadar, 2011:2).

Mint a fentiekben már említésre került 2018-ban Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma jóváhagyta az elemi iskolák számára *Az elemi iskolai oktatás állami szabványát*. Ezen dokumentum határozza meg a különböző tantárgyak éves óraelosztását és a kialakítandó kompetenciákat. Az állami szabvány követelményeinek megfelelően készítették el a Kerettanervet (Типова навчальна програма), melyet 2018. február 22-én hagyott jóvá Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumának Kollégiuma (Типова навчальна програма, 2018).

Az elemi iskolai oktatás állami szabványa különbséget tesz az ukrán iskolák és a kisebbségi iskolák nyelvi oktatásában. A korábbiakban az óraszámokat oktatandó

nyelvenként határozták meg, külön-külön államnyelv, anyanyelv és idegennyelv. A 2019/20-as tanév kezdetére az a határozat született, hogy egy adott órászámkeretet biztosítanak a nyelvek oktatására. Ennek a keretnek több mint a felét az ukrán nyelv oktatására kell szánni, a fentmaradó részt, pedig az anyanyelv és az idegennyelvek tanítására kell felosztani. Így mind az anyanyelv és az idegennyelv oktatására szánt órák száma nagyon alacsony, a nemzetiségi iskolákban nem biztosított a minőségi nyelvoktatásra szánt idő (KMPSZ, 2019).

Az oktatási ágazat megnevezése	Éves órákaret				
	1. osztály	2. osztály	3. osztály	4. osztály	Összesen
<i>Invariatív rész</i>					
Nyelvi - irodalmi					
Más nyelvek	315	350	350	350	1365

Az állami szabványban a magyar nyelv és olvasás, mint integrált tantárgy szerepel, a következő óraelosztással: 1. osztály/ heti 5 óra; 2. osztály/heti 4 óra; 3. osztály/heti 4 óra; 4. osztály/heti 4 óra (Типова навчальна програма, 2018).

Ezzel ellentétben az ukrán nyelv és olvasás órák heti óraszámja a következőképpen alakul: 1. osztály/ heti 5 óra; 2. osztály/heti 5 óra; 3. osztály/heti 6 óra; 4. osztály/heti 6 óra. A fentmaradó órászámot, pedig az idegenyelv oktatására biztosítják (Типова навчальна програма, 2018).

A magyarországi Nemzeti Alaptanterv alapján elkészített kerettantervben az anyanyelvi nevelésre-oktatásra szánt órák száma az alapfokú képzés első szakaszában a következő képen alakul:

Az oktatási ágazat megnevezése	Éves órákaret				
	1. osztály	2. osztály	3. osztály	4. osztály	Összesen
Nyelvi - irodalmi	252	252	180	180	864

A nyelvi- irodalmi órák évi elosztása:

- 1. osztályban 144 olvasás, 108 írás;
- 2. osztályban 144 olvasás, 72 nyelvtan, 36 írás;

3. osztályban 72 olvasás, 72 nyelvtan, 36 fogalmazás;

4. osztályban 72 olvasás, 72 nyelvtan, 36 fogalmazás.

Heti lebontásban a következő: 1. osztály/heti 7 óra; 2. osztály/heti 7 óra; 3. osztály/ heti 6+1 óra; 4. osztály/heti 6+1 óra.

A tanítók tantárgytól függetlenül önállóan állítják össze saját tanmenetüket a Kerettanterv alapján. Az anyanyelv tanmenetét az *«Угорська мова. 1-2 класи загальноосвітніх навчальних закладів навчанням угорською мовою»* tantervnek megfelelően, valamint az *«Інструктивно-методичні рекомендації одо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020-2021 навчальному році»*, Додаток до листа Міністерства освіти та науки від 11.08.2020. № 1/9-430/ fejlesztési követelményei szerint készítik el mindenki a saját osztályának megfelelően (Zékány-Szerhijcsuk, 2020:5).

A tanmenet a mi esetünkben a magyar nyelv és olvasás, mint integrált tantárgy egyéni munkatervre, amely a tantárgy tananyagát tartalmazza tanítási egységekre bontva óráról-órára. A tanterv készítésekor figyelembe vesszük az ismétlésre és a gyakorlásra szánt órák arányát. Az évi órakeret kétharmadát az újanyag átadására a fennmaradó egyharmad részt pedig ismétlésre és begyakorlásra kell szánnunk (Zékány-Szerhijcsuk, 2020:6).

Az általános iskola alsó tagozatában leegyszerűsített nyelvtannal ismerkednek meg a tanulók. Nem ismertethetjük meg őket a nyelvtan teljes anyagával csak jó alapot adhatunk az alapvető készségek kialakításához. A nyelvtan- helyesírás anyaga fokozatosan van felépítve, a tanulók életkori sajátosságainak megfelelően (Adamikné et. al., 2008).

Az alsó tagozatos anyanyelv tanítás alapfeladatai a beszéd annak megértése és folyamatos fejlesztése, az olvasás és a kézírás megtanítása, tudatosítása, a helyesírás megalapozása a szövegértés, szövegalkotás és elemi szintű nyelvi műveletek elsajátítása és begyakorlása, valamint a szóbeli és írásbeli nyelvhasználat alapvető szabályainak ismertetése.

Az 1–2. évfolyam legfontosabb feladata az olvasás és az írás megtanítása, az igényes beszéd fejlesztése, amely egyben a további anyanyelvi nevelés alapja is. Az első osztályokban differenciáltan kell megszervezni az olvasástanításnak folyamatát, hogy minden tanuló egyedi sajátosságainak megfelelően haladjon. Az olvasás elsajátítása mellett kiemelt szerepet kap az írás eszközzé fejlesztése. A nyelvtani ismeretek elsajátítása, a helyesírási szabályismeret és a helyesírási készség elemi szintjének kialakítása (Типова навчальна програма, 2018).

A 3-4. évfolyam feladata beszédkészség, a szóbeli szövegek megértésének, értelmezésének és alkotásának fejlesztése, az új nyelvi tevékenységek elsajátítása, a kulturált

nyelvi magatartás megalapozása, a szókincs aktivizálása, gyakoroltatása szövegalkotó feladatokkal.

Az írás-helyesírás tanításának célja a megfelelő, differenciált írástechnika kialakítása, az írásos önkifejezés eszközzé fejlesztése, a rendezettség és helyesség igényével. Az igényes, változatos és kifejező nyelvhasználatra való törekvés különféle kommunikációs helyzetekben, a tudatos nyelvszemlélet kialakítása, az elemi szintű grammatikai ismeretek felhasználása (Типова навчальна програма, 2018).

2.2 Az írásbeli szövegalkotás

Az anyanyelvi nevelés egyik legfontosabb célja a kommunikációs kultúra, ezen belül a szövegértés - szövegalkotás fejlesztése, a tanulók írásbeli szövegalkotásának (fogalmazásának) alapját a helyes szóbeli szövegalkotás képezi. Az a gyerek, aki nem tudja szóban megfogalmazni gondolatait, érzéseit, az nem lesz képes mondanivalóját írott formában sem kifejezni. Ezért a szóbeli kifejezőképesség fejlesztése elengedhetetlen az írásbeli kifejezőképesség kialakításához.

A fogalmazás egy olyan tevékenység, amely az érzelmek, gondolatok szóban vagy írásban való kifejezését megtervezi és rögzíti. Mindehhez a gyerekeknek szükségük van olyan képességek együttműködésére, mint a gondolkodás és a helyes nyelvhasználat (Bagosi, 2017:5).

A fogalmazástanításnak nem csak az anyanyelv órákon van fontos szerepe, hanem az oktatás minden területén, mivel feladata a beszéd, a szókincs gyarapítása által, az emlékezet, valamint a kapcsolattartással összefüggő képességek fejlesztése (H.Tóth, 2015:49).

Az anyanyelvi nevelésen belül a fogalmazás alapozása már az 1-2. osztályban kezdetét veszi az olvasás, az írás, mondatalkotás, két- három mondat összekapcsolásával, nyelvtan-helyesírás tanításával, a 3. osztályban pedig már önálló részterületté válik (Adamikné et al., 2008:265).

A foglalmazási tevékenységek képességeken és ismereteken alapulnak, mégpedig a kézírás, a nyelvhasználat, az ítéletalkotás és a következtetések készsége. Az ismeretek között a legfontosabbak az írásos kommunikációval kapcsolatosak, a bennünket körülvevő világról szerzett ismeretek, írásjelek és helyesírási szabályok, nyelvtani és nyelvhelyességi szabályok, műfaji ismeretek, a szöveg felépítése és szerkezete, a mondanivaló elrendezésének módja. Mindezekre az ismeretekre és készségekre a tanulók az alsó

tagozatos anyanyelvi nevelés tananyagának elsajátításával tesznek szert (Adamikné et al., 2008:253).

A fogalmazástanítás célja a gyerekek stílusos nyelvhasználatának, kifejezőképességének és logikus gondolkodásának fejlesztése. Emellett a szókincsbővítése is nagyon fontos, hiszen hiába születnek a tanulóknak jó gondolataik, ha nem tudják őket szavakban foglalni (Bagosi, 2017:5).

A fogalmazástanítás speciális feladatai:

- *A közlés tudatának kialakítása és fejlesztése.* Az írásos gondolatközléssel hangsúlyozzuk a közlés tudatát, tisztázzuk a szövegalkotás célját, szándékát.

- *A mondanivaló kommunikációs szempontok szerint történő tervezésének elsajátítása.* Megismertetjük a tanulókat az anyaggyűjtés különböző módjaival, gyakoroljuk az azonos témáról történő változatos kommunikációs megfogalmazásokat.

- *Az elbeszélés, leírás és a levél szerkezeti felépítésének és szerkesztési követelményinek megismertetése, gyakoroltatása különböző fogalmazási feladatokban.* Ennek érdekében tanítjuk a bevezetést, tárgyalást és a befejezést.

- *Stílusfejlesztés, stílusnevelés.* Elsősorban, a témának, műfajnak megfelelő szóhasználattal kell megismertetni a tanulókat, emellett törekednünk kell a meglévő szókincs bővítésére.

- *A szövegkorrigálás tanítása.* A szövegkorrigálásnak nem csak a stilisztikai hibák korrigálására kell vonatkoznia, hanem az írástechnikai, helyesírási, nyelvhelyességi, szórendi, grammatikai tévesztésekre is. A szövegkorrigálás során törekedni kell arra, hogy a tanulók önállóan felfedezzék, észrevegyék és javítsák saját hibáikat.

- *A figyelem tudatos megosztásának fejlesztése.* A fogalmazás közben törekedni kell a tudatos figyelem megosztására a rögzítés technikai, helyesírási, stilisztikai normái és kifejezendő tartalomak között (Adamikné et al., 2008:257).

A mai fogalmazástanításban két módszertani tendenciát különböztetnek meg. Az első a tanító által irányított, kötött fogalmazás, melyben a hangsúlyt a szöveg strukturájára, logikai, nyelvi és technikai elemeire helyezik. A második már egy szabadab fogalmazás, melynél az anyaggyűjtésre helyezik a hangsúlyt (Adamikné et al., 2008:261).

A fogalmazástanításának egyik alappillére a kommunikációs problémamegoldás, ami a szöveg szerkezeti felépítésének kommunikációs szempontját vezérli. Az ilyen kommunikációs szempontú fogalmazásoknál több formában is megnyilvánul a tanulók

alkotói önállósága. Egy és ugyanazon témát több eltérő szempontból járják körbe, mutatják be, írják le gondolataikat (Adamikné et al., 2008:262).

A fogalmazás tanításának előkészítő szakaszában fontos, hogy a tanítók törekedjenek a gyerekek sikerélményére. Ezen szakasz fontos feladata az: -írás, nyelvhasználati, együttműködési és gondolkodási készségeinek fejlesztése.

A közvetett előkészítést a tananyag elsajátítási folyamatának idején végezzük. A közvetett előkészítésnél figyelembe vesszük a tanulók életkori sajátosságait, felhasználjuk, fejlesztjük a tanulók már meglévő tudását, egyéni adottságát és tehetségét. Elsajátítják a jelek és szabályok együtteséből alkotott nyelvből annyit, amennyi szükséges ahhoz, hogy megértsék mások szóbeli-írásbeli közlését, és saját gondolataikat, érzéseiket képesek legyenek közölni (Adamikné et al., 2008).

Az írás gondolatrögzítő funkciója első osztályban még nem valósul meg, csak az elsajátítás stádiumában van. Viszont a második osztálytól már a készségfejlesztésre helyezük a hangsúlyt, megnöveljük a tanulók alkotó jellegű írásos tevékenységet (Adamikné et al., 2008:265).

A nyelvi, nyelvhasználati készségekhez soroljuk a helyesírást. A helyesírási szabályok automatikus alkalmazása lehetővé teszi a tanulók számára, a tartalomra és szerkesztésre való összpontosítást.

A következő készségsoprotot az együttműködési készségek alkotják. A tanulók készségeiket az olvasás és beszédfejlesztést igénylő tevékenységekkel fejleszthetik, idesorolhatjuk még a játékot, a sportot, a különböző beszélgetési formákat. Azok a tapasztalatok melyeket ezekkel a tevékenységekkel gyűjtenek, az írásbeli szövegalkotáshoz hasznosak. Az emlékezet, a megértés, az ítéletalkotás, a következtetés alkotják a verbális gondolkodás készségeit, melyek a fogalmazás alapozásának alkotóelemei (Adamikné et al., 2008:266). A közvetlen előkészítés során elsajátítják a szövegtervezést és szerkesztést, meg tanulják mondanivalójukat oly módon szöveggé formálni, hogy a legpontosabban tudják leírni a gondolataikat. A szövegértésre való nevelés során a tanulók mintákat kapnak ahhoz, hogyan tudnak szöveget formálni műfaji, szövegszerkezeti, nyelvi szempontok szerint (Adamikné et al., 2008:266).

A cím és a szövegtartalom kapcsolatának vizsgálata nagyon fontos szempont, mivel a címből már következtethet az olvasó a szöveg tartalmára és műfajára egyaránt (Adamikné et al., 2008:267).

Az alsó tagozaton a tanulók leggyakrabban az elbeszéléssel, elbeszélő szövegekkel találkoznak, ezért a legfontosabb, hogy elsőként a cselekmény mintáival ismertessük meg

őket. A cselekmény mozzanatainak sorrendjével való ismétetés során elsőként legalkalmasabbak a folyamatos cselekményvezetésű szövegek, mesék, használati utasítások (eszközök, játékok használati utasításai), folyamatleírások (kedvenc süteményük, ételük elkészítésének receptje, leírása). Az ilyen és ehhez hasonló szövegekkel, mozzanatokkal már az első osztálytól kezdve találkoznak a gyerekek. Elsőként akár az olvasókönyv képsoraival, melyeket kronológiai vagy időrendi sorrendbe helyeznek, később a második osztálytól már a cselekményvezetés időrendjére utaló nyelvi eszközök keresésével bővíthetjük megfigyeléseiket. A harmadik és a negyedik osztályokban, pedig már az egyidejű időrendi elbeszélésekkel és az eseményekre való visszapillantás elbeszélés technikáival ismerkednek a tanulók. Ezen technikák segítségével megfigyelik a múlt és a jelen időváltozását a szövegben és a párbeszédekben. A későbbiekben szívesen alkalmazzák ezeket a technikákat (Adamikné et al., 2008:268).

A főszövegszerkesztő elvekhez olyan mellékstrukturák kapcsolódnak, melyek szerkezetalkotó tényezőként hatnak a szövegekre (helyszínek, szereplők bemutatása, jellemzése, a szereplők érzelmi-, hangulati változásairól való beszámoló). Összegzésként elmondhatjuk, hogy a szövegismeretre való nevelés megismerteti a tanulókat a szövegmodellek nyelvi megformálásával és jellemzőjével (Adamikné et al., 2008:269-270).

Az első osztályban a fogalmazás előkészítését a beszédfejlesztés keretein belül valósítjuk meg, mivel a gyerekek még az írással csak ekkor kezdik az ismerkedést. Azokra az alapozó gyakorlatokra koncentrálunk, melyek a szóbeli és írásbeli szövegalkotásnál azonosak. Mondatalkotás, ennél a gyakorlási formánál a gyerekek megfelelő szóhasználatára helyezük a hangsúlyt (mondatalkotás megadott szavakkal, hiányos mondatok kiegészítése, kérdésekre való válaszadás stb). A mondatok összekapcsolását gyakorolva fejlesztjük a beszédszerkesztést és a mondanivaló elrendezését (történetalkotás képsorok segítségével, egy megkezdett történet folytatása, olvasott és feldolgozott szöveg tartalmának elmondása) (Adamikné et al., 2008:272-273).

A második osztályban folytatjuk az alapozás folyamatát. Továbbra is használjuk az első osztályban alkalmazott gyakorlatokat, viszont nem hagyjuk figyelmen kívül a differenciálást sem.

Ekkor ismertetjük meg a tanulókat a párbeszéd szóbelialkotásának formájával és alkalmazásával (olvasott szöveg dramatizálása, előre megadott mondatok felhasználása konkrét témában stb.), ezzel fejlesztik a kommunikációs partnerrel való figyelmet. A párbeszéd írásbeli formája is bevezetésre kerül a tanév második félévétől (bolti bevásárlás, beteglátogatás, utazás), ebben az esetben már több szempontra kell figyelmet fordítaniuk a

gyerekeknek: a kommunikációs szerepcserére, a szereplők mondanivalójának elkülönítésére, ekkor már valódi fogalmazási, szövegszerkesztési feladatokkal találják szemben magukat (Adamikné et al., 2008:275).

Teret kap még a vázlatkészítés, az összekevert mondatok helyes sorrendbe rakása írásbeli formában. Az első osztályban használt gyakorlatok a megkezdett történetek folytatása, a képek alapján alkotott történetek alkotása. A második osztályban is folytatódik, csak hogy most már a tanulók önálló írásbeli szövegalkotás formájában végzik el a gyakorlatokat 2-3 összefüggő mondatalkotásával (Adamikné et al., 2008:275-277).

A 3-4. osztályra a tanulók már rendelkeznek műfaji ismeretekkel, így ezekre az ismeretekre építjük a fogalmazástanítás további szakaszát. Megismerik az elbeszélést és a leírás, később elsajátítják a levélírás különböző formáit.

A harmadik osztályban megismerkednek a mondanivaló tagolásának lehetőségeivel, mely alapjául szolgál a negyedik osztályban elsajátítandó szerkezeti hármassnak, vagyis a bevezetésnek, tárgyalásnak és befejezésnek. A tanulóknak ismerniük kell ezen szerkezeti egységek felépítését és funkcióját. A szerkezeti alapelvekkel is fokozatosan ismerkednek meg, 3. osztályban időrendet sajátítják el, erre épül a negyedik osztályban tanulandó helyszínek szerinti elrendezés, mindezek fontos alkotóelemei egy jólelkészített fogalmazásnak (Adamikné et al., 2008).

A fogalmazástanítás második szakaszában a legfőbb követelmények egyike a stílus helyessége, vagyis a magyarosság, a világosság, tömörség és a szabadosság. Erre a tudásra fokozatosan tesznek szert a tanulók az olvasás órákon az olvasmányok értelmezésével és a nyelvtan órákon a nyelvtanulás közben (Adamikné et al., 2008:279-280).

A fogalmazástanításának utolsó fázisa az önellenőrzés. Miközben a tanulók visszaolvassák, leírt gondolataikat kialakul a kritikus gondolkodásuk is, a címnek megfelelő-e a fogalmazás tartalma, helyes-e a tagolás, arányos-e a bevezetés, tárgyalás, befejezés terjedelme, megfelelő-e a helyesírás, sikerült-e gondolatait átadnia az olvasónak (Adamikné et al., 2008:310).

Az írásbeli összefüggő szövegalkotás (fogalmazás) elsajátításának több kritériuma is van, többek közt a tanulók közlési vágyának kialakítása, a szabályismeret elsajátítása, az anyaggyűjtés változatos módjainak megismerése, a tanulók sikerélménye és a tanítására szánt órák száma.

Az oktatás folyamán a tanulók olyan feladatokkal szembesülnek, melyek próbára teszik problémamegoldó és kreatív képességeiket. A tanító feladata segíteni a kreatív írást, olyan

légkört biztosítani a tanulók számára, ahol szabadon fejezhetik ki önmagukat. Mindezek motíválják őket mondanivalójuk kreatív szavakba öntésére (Tóth, 2011).

III. A KUTATÁS. KÖNYVELEMZÉS

A megfelelő írásbeli nyelvhasználat elsajátításához nélkülözhetetlenek a megfelelően felépített anyanyelvi tankönyvek.

Tankönyvelemzésem célja megvizsgálni az ukrainai magyar nyelvű általános és középfokú oktatási tanintézetek számára íródott *Ábécéskönyv* és a *Magyar nyelv és olvasókönyv* írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatait.

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség közbenjárásának köszönhetően 2018 őszén Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma engedélyezte a magyar tannyelvű iskolák számára a magyarországi Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet jóvoltából összeállított anyanyelv tankönyvsomagot azon belül az *Anyanyelv és kommunikáció tankönyvet*. Dolgozatom további célja az *Anyanyelv és kommunikációs tankönyvekben* megtalálható írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatok elemzése és összehasonlítása az ukrainai tankönyvek feladataival.

3.1 Az ukrainai magyar nyelv és olvasás tankönyvek írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatainak elemzése

Az első osztályos *Magyar nyelv ábécéskönyvet* Bátor Mária és Dzjapko Zsuzsanna írta, két részben került kiadásra 2018-ban. Az első rész két nagy fejezetre oszlik, az első a szóbeli előkészítő szakasz a második a betűtanulási szakasz.

A szóbeli előkészítő szakaszban a tanulók beszédképesség fejlesztésre fektetik a hangsúlyt és kezdetét veszi az írás előkészítő szakasza. A második és egyben legterjedelmesebb fejezet a betűtanulási szakasz, itt veszi kezdetét az olvasás és írás elsajátításának folyamata.

A dolgozatom előző fejezeteiből kiderül, hogy az első osztályban írásbeli szövegalkotás előkészítő szakasza folyik, így a tankönyvben lévő feladatok száma és típusai is ennek megfelelőek. Az első írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatot a 69. oldalon találjuk, a gyerekeknek a megadott szavak és képek felhasználásával, segítségével szókapcsolatokat kell alkotni. A 2. feladatban a megkezdett mondatok mellett látható szavakat, párosítják a mondatokkal. A 3. feladatban szintén be kell fejezni a megkezdett mondatokat, de ebben az esetben, már a mondatok melletti képek között kell megtalálni a megfelelőt és beírni a teljes mondatot a füzetbe. A 4. egy szóalkotási feladat, a gyerekeknek az összekeveredett

szótagokból kell értelmes szavakat alkotni. Az 5. feladatban összetett szavak alkotása a cél, a megadott szavak helyét kell megtalálni (zseb, rózsza : kabát-....-kendő, vad-....-bokor).

A tankönyv második részé már az olvasás-, írástechnikájának elmélyítésére, a helyesírás megalapozására és a szóbeli szövegértésre fekteti a nagyobb hangsúlyt, viszont elvértve találkozhatnak a tanulók egy-egy írásbeli szövegalkotás megalapozását elősegítő gyakorlattal is. A *Magyar nyelv ábécéskönyv* második részében a következő fejezetek találhatóak: Tavasz, Nyár, Ősz, Tél, Téli ünnepek, Tavaszi ünnepek, Mesék, versek, Játékok. A második rész első feladata, hogy a könyvben feltett kérdő mondatokra írásban válaszolnak. A 2. feladatban kiegészítik a mondatokat. A 3. egy szóépítő feladat, az adott szavakat (hó és jég) építik tovább a gyerekek. A továbbiakban a tanulók elsajátítják a mondat fogalmát, miből áll a mondat, begyakorolják a mondatok alkotását, írását. Kijelentő, kérdő és felkiáltó mondatok szerkesztésére, írására ösztönzik a tanulókat, viszont erre vonatkozó konkrét feladatok nem jelennek meg a tankönyvben.

Tehát a *Magyar nyelv ábécéskönyv* elemzését követően elmondhatjuk, hogy az első osztályos tankönyv még elenyésző mennyiségben tartalmaz írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatokat.

A második osztályos *Magyar nyelv és olvasókönyvet* Lator–Perduk Iлона, Perduk János és Szerhijcsuk Julianna írták. Az első osztályoshoz hasonlóan ez a tankönyv is két részbe jelent meg 2019-ben. Az első rész tartalmazza a magyar nyelv tanításához szükséges tananyagot a második rész pedig az olvasókönyvként funkcionál.

Én az első, azaz a magyar nyelvi részt elemeztem, melyben a következő fejezetek találhatóak meg: A beszéd és a nyelv, A hangok és a betűk, Az ábécé, A szavak szerkezete, A szó, A mondat, A szöveg.

A másodikos *Magyar nyelv és olvasókönyv* első, *A beszéd és a nyelv* című fejezetében nem találhatóak az írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatok, itt a beszéd-készség fejlesztő, beszédművelő feladatokon van a hangsúly.

A második fejezet *A hangok és betűk*. A 12. oldal 2. feladatban a tanulók írásban válaszolnak a feltett kérdésre, önállóan kell megfogalmazni a válaszaikat, ez egy kiváló írásbeli szövegalkotó feladat második osztály elején. A 6. feladatban írásban válaszolnak a kérdésekre, melyek az előzőleg felolvasott vershez kapcsolódnak. A 14. feladatban a megadott betűkből szavakat alkotnak és beírják a füzetbe. A fejezet következő témaköre *A magánhangzók és a mássalhangzók*. Ebben a témakörben külön foglalkozik a tankönyv a rövid és hosszú magánhangzók, azok szerepével és helyesírásával a szavakban, figyelmet szentelnek a hosszú egyjegyű-, hosszú kétjegyű mássalhangzóknak, azok jelölésének a

szavakban végül de nem utolsósorban a *j* hang kétféle jelölésének. Ezen témakör első írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladata a 9. a 17. oldalról a tanulók párban dolgoznak, alap feladatuk, hogy a megadott szavakból alkossanak újakat egy magánhangzó megváltoztatásával. A feladat b) alpontjának utasítása szerint kiválasztanak két szópárt és mondatokat alkotnak velük. A következő feladatban a tanulók szembesülnek azzal, hogy ha egy szóban felcserélik a rövid magánhangzót hosszúra vagy éppen ellenkezőleg a hosszút egy rövidre a szavaknak teljesen más értelmet kapnak, az önállóan alkotott szavakat mondatokba is kell foglalni, ez már egy valódi önálló gondolkodásra ösztönző, fejlesztő feladat. A 9. feladatban a 21. oldalról, a két felhőben lévő szótagok segítségével szavakat alkotnak. Az 4. feladat a 22. oldalról a tanulók szóbeli- és írásbeli nyelvhasználatának bővítésére szolgál, a gyerekek párban dolgoznak, feladatuk minél több olyan szót gyűjteni, amelynek végén -ó betű van. A 6. feladat a 24. oldalon szintén páros gyűjtő munka, itt minél több -ő betűre végződő szavak gyűjtése, párban dolgoznak. A 9. feladatot közösen a tanítóval végzik a gyerekek, szócikket készítenek az őzről, ilyen feladattípussal még nem találkoztak, hisz eddig csak egy-egy mondatot alkottak és írtak le. A következő a 26. oldalon található első feladat e) pontja újra csak a szókincs bővítésére szolgál, a gyerekek padtársaikkal versenyezve gyűjtenek rövid u-ra végződő szavakat, majd a feladat végén összehasonlítják és megszámozzák, hogy ki gyűjtött többet. A következő 3. feladatnál a 27. oldalról újra párban dolgoznak, kérdések segítségével alkotnak mondatokat a megadott szópárokkal (ujj mi?; új milyen?; falu mi?; falú milyen?). Az 5. feladatban a 28. oldalon a szótagokat szavakká rendezik. Az ezt követő témakörben *A mássalhangzókkal* ismerkednek meg közelebbről a gyerekek. A 32. oldalon lévő első feladatban a tanulók pótolják a mondatok hiányzó szavait a szókérdésekről. A 11. feladat kapcsolódik az előtte lévőhöz, melyben a szavakat csoportosítják, a hosszú egyjegyű mássalhangzók alapján, majd a felhasznált szavak közül kiválasztanak hatot és azokkal önállóan mondatokat alkotnak. A 4. feladat a 34. oldalon ismét páros munka és elvégzéséhez a tanulóknak szükségük van az eddigi írásbeli szövegalkotásról szerzett ismereteikre, mivel több összefüggő mondatot kell alkotni. A gyerekeknek folytatják a megkezdett történetet felhasználva az előző feladatban bemásolt szavakat, ha elkészültek a szöveggel címet is adnak neki (A tó felé egy asszony közeledet. A kezében vezzőt tartott...) A gyerekek amelest, hogy gyakorolják, fejlesztik az írásbeli szövegalkotást, begyakorolják a hosszú kétjegyű mássalhangzós szavak helyesírását is. A 7. feladatban a 39. oldalon továbbra is párossával dolgoznak, a feladatuk a következő, a szókérdések segítségével (korcsolyázik, reccsen, recseg, visszafordul) egy rövid történetet alkotnak *Ne játszd a veszéllyel!* címmel. A fejezet utolsó 8. feladata egy játék a szavakkal,

csoportokba dolgoznak. A házból várat kell kapniuk, egyszerre csak egy betűt változtathatnak meg. Ennél a feladatnál nagyon figyelmesen kell dolgozni és szükségük van arra a tudásra, mire szert tettek a témakör elsajátítása közben.

A harmadik fejezet az *Ábécé*, ezen belül megismerkednek a tanulók a betűrenddel; a szótagolással, elválasztással; a hosszú mássalhangzók elválasztásával, az írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatokból ebben a fejezetben egy van. Az összekeveredett szótagoknak meg kell találni az összeillő részeit és leírni a szavakat, figyelve a helyesírásukra.

A következő negyedik fejezet *A szavak szerkezete*, itt elsajátítják a szótó és a tolldalék fogalmát és megtanulják, hogy milyen tolldalékokat kapnak a szavak, elsajátítják a helyesírás legfontosabb szabályait is, úgy, mint a másképp ejtjük, másképp írjuk. A fejezet első két feladata az írásbeli szövegalkotást fejleszti, mégpedig a tanulónak mondatok alkotása a cél és a szavak szükségszerű tolldalékolása. A 9. feladatban a 49. oldalon szintén mondatokat alkotnak a megadott szavak felhasználásával és tolldalékolásával. Az 51. oldal 5. feladata az önálló fogalmazásra, gondolkodásra és helyesírási ismereteik felhasználásra készíti a tanulókat, le kell írni, hogy mit lehet venni egy játékboltban. Az 3. feladatban az 52. oldalon, írásban válaszolnak a feltett kérdésekre, miközben figyelnek a szavak - ban, - ben, - ba, - be végződéseinek helyes használatára. A következő 4. feladat újra páros munka, a szókártyák (színház, könyvtár, erdő, tévé) szavait mondatokba foglalják, amelyek a hol? kérdésre feleljenek. A 7. feladat d) pontja értelmében a gyerekek egy szócikket készítenek a fecskéről. Az 54. oldal 4. feladatban a könyvben lévő kérdésekre válaszolnak írásban teljes mondatokkal (Mitől fél az egér?, Mitől fél a nyúl?, Mitől fél a béka?, Mitől fél a zebra?). Az 56. oldal 1. feladata írásbeli szövegalkotást fejlesztő, szintén páros feladat a könyvben lévő képről (Micimackóból) beszélgetnek, kérdést tesznek fel egymásnak, melyekre írásban válaszolnak. *A másképp ejtjük, másképp írjuk*, témával folytatjuk a 61. oldal 9. feladatával, ami egy mondatkiegészítő gyakorlat. A tanulók feladata a szókártyákon lévő szavak tolldalékolása és a mondatok kiegészítése (sétáltat, javít, gyógyít, ringat, hallgat). A 62. oldal 5. és 6. feladata egymásra épül, először hangosan felolvassák a szavakat (fagyjon, fogyjon, hagyjon), majd mondatokat alkotnak velük. A 4. és az 5. feladatok a 64. oldalon szintén egymásra épülnek, mivel a 4. feladatban található szavak (turbánja, trónja, tulipánja, banánja, porcelánja, páviánja) felhasználásával mondatokat alkotnak. A 69. oldal 8. gyakorlatban a tanulók feladata a betűket értelmes szavakká rendezni és - sz tolldalékot kapcsolni hozzájuk. A 73. oldal 6. feladatban újra az írásbeli szövegalkotáson van a hangsúly. Az előző 5. feladatban megismert szöveg folytatását kell kitalálni és leírni.

Az ötödik fejezetben *A szóval, a szavak jelentésével* ismerkednek meg a tanulók. A 3. gyakorlatban a 76. oldalon a gyerekek feladata a betűsört értelmes szavakká alakítani. *Hány jelentése lehet a szónak?* témá 3. gyakorlatában a képekről gyűjtenek szavakat, majd párban alkotnak mondatokat az összegyűjtött szavak felhasználásával. *A szavak rokonértelmű és ellentétes párjainak* ismeretével a gyerekek bővítik mind az írásbeli-, mind a szóbeli szöveghasználatukat, a következő 7. gyakorlattal a 81. oldalon is fejlesztik, a megadott szavaknak három rokonértelmű párját keresik meg (vidám, szomorú, bátor, beszél, énekel, alszik). A 83. oldal 5. feladatában az adott szavak (keserű, félénk, merész, egészséges, gyenge, vékony, bánatos, hideg, vidám, gyáva) ellentétes jelentésű párját keresik.

A hatodik fejezet *A mondat*. A 86. oldal első gyakorlatának c) pontjában az a feladat, a könyvben látható képről alkossanak egy –egy mondatot. A 2. feladatban a szókértáryákon lévő szavak felhasználásával alkotnak mondatokat. A 3. gyakorlatban a tanulók párban dolgoznak, feladatuk mondatpiramist készíteni, az adott mondattal és a szókértáryákon lévő szavak segítségével (Bence fut.). *A kijelentő mondattal* való ismerkedés során a tanulók írásbeli szövegalkotás fejlesztésére szolgáló feladatok közül többel is találkoznak. Ilyen a 2. feladat a 88. oldalon, a megkezdett mondatokat a képek alapján fejezik be. A következő a 3. feladat d) pontjának utasítása értelmében, az internetes források felhasználásával készítenek szócikket a csuszkáról. A következő téma *A kérdő mondatok*, a 3. gyakorlatban a tanulók feladata kérdőmondatok alkotása a megadott kérdőszavak segítségével (Hol?, Milyen?, Kivel?, Miért?), majd kijelentő mondatokkal válaszoljanak is rájuk. A következő feladatban tovább folytatják a páros munkát, közösen mondatokat alkotnak a képről felhasználva a szókértáryákon lévő szavakat is, a c) pont utasításainak megfelelően, kérdéseket tesznek fel a képhez, melyeket be is írnak a füzetbe. A 95. oldal 5. gyakorlatának feladata, óhajtó mondatok alkotása a képekről. A 7. gyakorlat egy a gyerekek számára nagy kihívást jelentő feladat, melyben-párban dolgoznak. Feladatuk verset írni a vágyaikról. A 96. oldal 3. feladatában felkiáltó mondatokat alkotnak, amelyeknek fájdalom, meglepődést, ijedtséget és csodálkozást kell kifejezni.

A tankönyv hetedik és egyben utolsó nagy fejezete *A szöveg*. A fejezet első feladata a könyvben lévő képek mindegyikéről egy-egy mondatot alkotni. A további írásbeli összefüggő szövegalkotást felelő feladatokat a bekezdés témakörnél találjuk. Az 1. feladat 5. pontjának utasításai alapján írásbelileg válaszolnak a feltett kérdésekre. A 6. pont feladata kiegészíteni a hiányos mondatokat a szöveg alapján. A 107. oldal 2. gyakorlatának feladata páros munka. A kép alapján és a szókértáryákon lévő szavak felhasználásával szöveget alkotnak, amelynek címet is adnak.

A harmadik osztályos *Magyar nyelv és olvasókönyv* szerzői szintén Lator–Perduk Ilona és Perduk János. A második tankönyvhöz hasonlóan két részben jelent meg 2020-ban. Az általam vizsgált első rész tartalmilag a magyar nyelv oktatására szánt tananyagot tartalmazza, a második rész pedig az olvasás órák tananyagát. A tananyag felépítésében, hasonló, mint a második osztályban, csak kibővül a szófajokkal azon belül a főnévvel, az igével és a melléknevekkel.

Az első fejezet címe *Harmadikosok lettünk*, ami több témára is felbomlik. Az első órák tananyaga a tanulókat többnyire a szóbeli szöveghasználatra készíti. Az első írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladattal a 14. oldalon találkozhatnak. A tanulók feladata egy levél írása egy barátjuknak arról, hogy születésnapjukra kiskutyát kaptak ajándékba.

A következő fejezetben felelevenítik *A 2. osztályban tanultakat*, ezzel együtt tovább fejlesztik tudásukat. A 18. oldal 5. gyakorlatának, utasítása értelmében a tanulók párban dolgoznak és a felhőkben lévő szótagokat szavakká rendezik. A 7. egy mondatpótló feladat, a diákoknak pótolniuk kell a szóképekről (szál-szál, ép-épp, kel-kell, tol-toll) a mondatok hiányzó szavait, miközben felelevenítik az előző évben elsajátított helyesírási szabályokat. Az ismétlés a szótó és a toldalék témával folytatódik, ahol több írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladattal is találkozhatnak a tanulók. Ezek többnyire mind mondatalkotó gyakorlatok, ilyenek az első, 3. és a 4. feladatok is a 22. oldalról. Az elsőben két mondatot alkotnak a szóképek szavaiból, melyeket szükség szerint toldalékolhatnak is. A következő páros munka, négy olyan mondatot alkotni, ami a miből? kérdésre felel. A negyedik feladatban, pedig a diákoknak olyan mondatokat írnak, amelyekben megtalálhatóak a kiről?, miről?, kitől?, mitől? kérdésre felelő szavak. A másképp ejtjük, másképp írjuk téma, a 28. oldal 15. feladatában, arra ösztönzi a gyerekeket, hogy alkossanak mondatokat a következő szavakkal: játszik, látszik, tetszik, hallatszik, ezzel a feladattal véget is ér az ismétlés.

Szavak jelentése fejezet az egyjelentésű és többjelentésű szavak, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak, az azonos alakú szavak és az egyszerű és összetett szavakkal foglalkozik. A 32. oldal első feladatában mondatba kell foglalni az alábbi rokonértelmű szavakat: pillangó, lepke, pille, kutya, eb. Az azonos alakú szavak témánál is a mondatalkotás marad a legfőbb írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladat. A 2., 3. és az 5. gyakorlatokban is mondatok alkotása a tanulók feladata, más-más kritériumok szerint. Mondat alkotása kép alapján, szóképeken lévő szavak (fog, nyúl, fej, szán, csap) felhasználásával az adott kérdések Mit csinál?, Mi? alapján, képekről azonos alakú dobszó felhasználásával. A fejezet utolsó szövegalkotást fejlesztő feladata a 38. oldalon található, a gyerekek feladata, a két felhő egyszerű szavaiból értelmes, összetett szavakat alkotni.

A mondat című fejezetben a fejlesztő feladatok több formáival is találkoznak a tanulók, többek között a mondatalkotással képek alapján, a hiányos mondatok kiegészítésével, mondatalkotással kérdések alapján. A 40. oldal 3. gyakorlatának feladata, mondatok alkotása a képeken látható mesehősökről. Az 5. feladatban a hiányos mondatokat pótolják a szóképek szavaival. A 8. feladatban a 42. oldalról mondatok alkotása a cél, a feltett kérdések és a könyvben lévő képek segítségével. A 13. gyakorlatban a gyerekek négy felkiáltó mondatot alkotnak a fenti kép alapján. A fejezet utolsó írásbeli szövegalkotó feladatának utasítása alapján, csoportokban dolgoznak, kérdéseket tesznek fel egymásnak a kép alapján és válaszaikat beírják a füzetbe, majd azokból alkotnak egy szöveget és ezen felül, még három-három óhajtó é felkiáltó mondatot.

Az írásbeli összefüggő szövegalkotás fejlesztésének, egyik legfontosabb fejezetéhez érve a tanulóknak lehetőségük nyílik felhasználni, bővíteni az eddig megszerzett tudásukat az adott témakörben. A 46. oldal 2. feladatában szövegalkotás a cél, a mondatokat sorrendbe rakják, hogy értelmes szöveget kapjanak. A 3. gyakorlat mondatalkotás képsorok alapján. Az 5. gyakorlat feladata, összefüggő mondatok írása az adott képről, figyelembe véve, a mondatok témája ne változzon. *A szöveg címe* és *A bekezdés* témakörök többnyire a szóbeli szövegalkotás fejlesztésére tartalmazzak feladatokat. A következő írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladattal *Az elbeszélés vagy leírás* témakörben találkozunk. A 4. gyakorlat az 55. oldalról, kapcsolódik az előtte lévő gyakorlat leíró szövegéhez, ami a póniról szól. A gyerekek feladata megkeresni és kiírni a szövegből azokat a szavakat, amelyek a póni külső és belső tulajdonságait fejezik ki. A leírt szavak felhasználásával egy saját leíró szöveget alkotnak a póniról. Az 57. oldalon lévő 5. gyakorlatban négy fős csoportokban dolgoznak a tanulóknak, feladatuk, csoportonként egy-egy mese írása. A 4. feladat az 59. oldalon *A leíró szöveg* témakörében található. A tanulók feladata is a témakörhöz kapcsolódik, újra négyfős csoportokat alkotnak, mindegyik csoport részletesen leírja mit látnak a képen: számszerűsítik és megnevezik az élőlényeket, felsorolják és leírják a képen látható tárgyakat. A 61. oldal 4. feladata arra szolgál, hogy a tanulók fejlesszék az összefüggő írásbeli szöveg felépítéséről szerzett tudásukat, a képeket időrendbe rendezik, mindegyikről alkotnak egy – két mondatot. 62. oldalon található 6. feladatban a tanulók elolvasnak egy meserészletet (A tücsök és a hangya), a feladat d) pontjának utasítása szerint önállóan pótolják a meséből hiányzó fő részt, vagyis az eseményeket tartalmazó tárgyalást. A 16. gyakorlat hasonló az előzőhöz *A holló és a róka* című mese eseményeit és következményét összefüggő mondatokká formálják. A fejezet végéhez közeledve, már megismerkedtek a vázlatkészítéssel, az anyaggyűjtéssel, a fogalmazások előkészítésével, tudatosítják,

begyakorolják a fogalmazásírást. Az 5., 6., 7. és 8. feladatok mindegyike a tanultak begyakorlását szolgálja. Első fogalmazásuk címe „Hogyan óvjuk meg környezetünket?”. A következő feladat, olyan fogalmazást készíteni, ami egy könyvről, élőlényről, természeti jelenségről vagy érdekességről szól, amiről már olvasott a tanuló. A 7. gyakorlat feladata, egy olyan fantázia fogalmazás írása, melyben egy időgép segítségével a múltba vagy a jövőbe repíti a gyerekeket. Az utolsó fogalmazásban a gyerekek használják a humorérzéküket, leleményességüket, feladatuk egy meghökkentő fordulatokban gazdag fogalmazás írása, olyan mesebeli, gonosz vasorrú bábáról, amely valamilyen oknál fogva ezen túl csak jót cselekszik.

A szófajok fejezetben, többnyire beszédképesség fejlesztő feladatok vannak, de a 76. oldalon a második gyakorlat fejleszti a tanulók írásbeli szövegalkotó képességét is, a feladatuk, a három felhőben lévő betűkből, felhőnként minél több szót alkotni.

A főnév fejezetében, a tanulók megismerik a főnév jelentését, a tulajdonneveket és a közneveket, elsajátítják a főnevek helyesírását, megismerkednek a főnevek toldalékolásával, a rokonértelmű és elenétes jelentésű főnevekkel. Az első feladattal arra ösztönzik a tanulókat, hogy írjanak le minél több szót az adott képről, majd alkossanak velük egy-egy mondatot. A 80. oldal 6. feladatban főneveket alkotnak a felhőkben lévő szótagok felhasználásával. A 8. feladat csoportos munka, a tanulók az ábécé betűrendje szerint, mindegyik magánhangzóval írnak egy-egy főnevet, a szavaknak az adott magánhangzóval kell kezdődniük. *A köznév és tulajdonnév* témakörének 11. feladatában olyan főneveket gyűjtenek, amelyeket köznévként és tulajdonnévként is használhatnak. A következő témakör *A -t ragos főnevek*. Az első feladatban a 91. oldalon mondatokat alkotnak a szóképeken lévő szavakból. A második feladat, mondatkiegészítés a szóképekről vett -ba, -be, -ban, -ben ragos főnevekkel. Az 5. feladat szintén mondatkiegészítés. A fejezet utolsó írásbeli szövegalkotását fejlesztő feladatában, a tanulók rokonértelmű főneveket gyűjtenek a képen látható szavakhoz.

Az egyik legnagyobb fejezet *Az igék*, melyet több témakörre bontották: az ige jelentése, a cselekvést-, a történést -, létezést kifejező igék, az ige ragozása, az igeidők, igekötős igék, a rokonértelmű és ellentétes jelentésű igék. A 99. oldal első feladatának e) pontja szerint, a feladat képeiről két-két mondatot alkotnak. A következő feladat az 1. a 102. oldalon szintén mondatokat alkotnak, a kerti munkálatokat ábrázoló képekről. A 4. szógyűjtő feladatot párban végzik a gyerekek, a feladatuk cselekvést jelentő igéket gyűjteni, arról mit csinálnak reggelente. A 8. gyakorlatban a tanulók feladata, megfogalmazni és leírni, hogyan telik egy napjuk, otthon az iskola után, alá húzzák a cselekvést jelentő igéket. A következő

mondatalakotó feladat szintén páros munka, az első gyakorlat a 104. oldalon. A képeken időjárási jelenségek láthatóak, ezekről alkotnak mondatokat. A következő feladatokkal az igeidők témakörben találkozhatunk. A 108. oldalon az első feladat b) pontjának utasítása, sz mondatokat alkotni a képek alatti igékkel (felszáll, száll, leszáll). A 3. feladat egy mondatkiegészítés, a megfelelő igekötős igékkel. A fejezet utolsó írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladata a hiányos mondatok kiegészítése. Az első feladat a 120. oldalon, egészítsd ki a mondatokat a szókártyákon lévő rokonértelmű igékkel.

A harmadik osztályos *Magyar nyelv és olvasókönyv* utolsó fejezete *A melléknév*. Ebben a fejezetben összesen két írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladat van, a gyakorlatok többségét a helyesírási ismeretek gyarapítására használják. A 121. oldal első gyakorlatában a gyerekek négyfős csoportokban dolgoznak, igéket, főneveket és olyan szavakat gyűjtenek a képről, amelyek tulajdonságot jelentenek, kitalálnak és leírnak egy történetet, a gyűjtött szavak felhasználásával. A következő 5. feladatban a írásban foglalják össze a legfonosabbnak tartott jó és rossz tulajdonságaikat.

A negyedik osztályos *Magyar nyelv és olvasókönyv* szerzői Lator–Perduk Ilona és Perduk János. Az előző évek tankönyveihez hasonlóan szintén két részben jelent meg. A magyar nyelv az első részben található és a következő fejezetek találhatóak benne: Szöveg, mondat, szó; A szófajok; A főnév; A névelő; A névutó; A számnév; A névmás; Az ige; A mondatrészek; A szöveg.

Az első fejezetben az írásbeli szövegalkotás fejlesztésére szánt feladatok közül a leggyakrabban mondatalkotók, szóalkotók és szövegalkotók fordulnak elő. A 8. oldal 11. gyakorlatának feladata szöveget alkotni a képről ,az adott szavak felhasználásával (lapul, les, úszkál, éhes, gyanútlanul). A következő feladatok már *A mondat* fejezetben találhatóak, a 3. feladatban a tanulóknak mondatokat kell alkotni a szókártyákon lévő szavak felhasználásával (falevelek, hűvösebb, nappalok, sárgulnak, szüret, ősz, ködös, színes, időjárás, rövidebbek, lehullanak). A 4. feladatban szintén mondatalkotás a cél, a gyerekek öt mondatot alkotnak arról, mit tartanak fontosnak a természet megóvása érdekében. A 7. gyakorlat feladata, pótolni a mondatokból kimaradt szavakat! A következő 5. feladatban a 13. oldalon szintén mondatkiegészítés, emelett pótolni a mondatvégi írásjeleket. *A szavak* fejezet 6. gyakorlata a 15. oldalon azt az utasítást adja a tanulóknak, hogy a felhőkben lévő szótagok segítségével alkossanak szavakat. A 16. oldal 4. feladatában az adott szavak (visz, apad, tél, gyenge, sima, nyit, jön, hegyes, ül, virit) ellentétes párját keresik meg, négy tetszésszerinti szó párral mondatokat alkotnak. A 8. feladatot párban végzik a tanulók, mondatpárokat alkotnak , az azonos alakú szavakkal a megadott példa szerint. A 9. gyakorlat

a szókincs gyarapítására szolgál, a gyerekeknek szólánc formájába írják a szavakat, melyeket aztán betűrendbe is raknak. A fejezet utolsó két írásbeli szövegalkotó feladata, az összetett szavak alkotására koncentrál. A 2. gyakorlatban az adott szavakból alkotnak összetett szavakat a 3.-ban a képekről alkotják őket.

A második fejezet *A szófajok*. A 23. oldal 3. gyakorlatának feladata, hogy alkossanak közösen szöveget az első gyakorlatban látható képről. A 7. gyakorlatban két-két szót gyűjtenek mindegyik szófajból. A 9. feladat a 25. oldalon azt az utasítást adja a tanulóknak, hogy internetes forrás segítségével készítsenek leírást a kedvenc madarukról. A 10. feladatban a tanulók négyfős csoportokban dolgoznak, feladatuk, a felhőben lévő betűkből minél több szót alkotni, amelyeket aytán mondatokba foglalnak.

A főnév fejezet írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladata szóalkotó, szógyűjtő, mondatpótló feladat. A 6. feladat a 27. oldalon található az utasítása szerint a tanulók pótolják, a mondatok hiányzó főneveit. A 28. oldalon a 3. feladatban a tanulók szavakat gyűjtenek, a megadott főnevek többes számú párját keresik (fa, fecske, egér, madár, víz, kéz, eper, vödör, szó, tó), majd a b) pont utasításainak megfelelően még két-két szó gyűjtenek mindegyik oszlophoz. A következő 4. feladatban újra pótolják a hiányzó szavakat. A következő feladat a 4. a 33. oldalról a tanulóknak párban dolgoznak. A felhőkben lévő betűkből közneveket és tulajdon neveket alkotnak, két különböző oszlopba. A 35. oldalon lévő 4. és 5. gyakorlatok feladata hasonló, először az osztálytársaik keresztnévét írják le és rakják betűrendbe, majd a családjuk valamennyi tagjának a keresztnévét és becenevét, az ilyen típusu feladatokkal a tanulók tudatosítják a keresztnevék helyesírását is. A 38. oldal 4. feladatában leírják, településük és utcájuk nevét. Az 5. feladatban a tanulók párban dolgoznak, a felsorolt köznevek mellé három-három tulajdonnevet írnak (utca, tér, város, falu, ország, folyó). A 6. egy versenyfeladat, csapatokban dolgoznak, az a csapat győz, amelyik a legtöbb helyes választ gyűjtötte össze. Feladatuk, minél több településükhöz közel eső folyó, patak, település, kárpátaljai domb és hegy nevének gyűjtése. A 10. feladatban a tanulók hat földrajzi nevet gyűjtenek. A következő feladatot *A márkanevek* témakörénél találjuk, az 5. feladat a 44. oldalon, azt az utasítást adja a tanulóknak, hogy írja le, milyen márkájú elektronikai eszközöket, tisztítószereket és ételeket találnak otthon.

A névelő és Névtő fejezetek, leginkább helyesírást fejlesztő gyakorlatokat tartalmaznak.

A melléknév fejezet, három írásbeli szövegalkotó feladatot tartalmaz, melyek a következők, az 52. oldalon a 4. gyakorlat, ahol a gyerekek feladata pótolni a közmondásokból hiányzó szavakat. Az 53. oldal 5. feladatában a felhők szavaiból kell a

tanulóknak összetett mellékneveket alkotni. A 3. gyakorlat utasítása olyan kárpátaljai magyar értékek, felsorolása, amelyek szerintük méltóak, lennének a hungarikum címre.

A következő fejezet *A számnév*. Az 55. oldal első feladatának d) és e) pontjainak utasítása szerint szavakat gyűjtenek a képről, majd a hozzájuk kapcsolt számok segítségével mondatokat alkotnak. A számnevek helyesírásának elsajátítása során is megtalálhatóak a szövegalkotó feladatok. A 3. gyakorlatban a gyerekek feladata számnevekkel kiegészíteni az adott mondatokat. A következő 4. gyakorlatban a felsorolt számneveket mondatokba foglalni. A 9. gyakorlat kapcsolódik az előtte lévő 8.-hoz. A tanulók feladata, az előző feladtból kiválasztani négy számnevet és mondatba foglalni őket.

A névmás témakörben mondatalkotó, mondatkiegészítő feladatokkal fejleszthetik a tudásukat. A 63. oldal 3. feladatában a tanulóknak mondatokat kell alkotni, a következő személyes névmásokkal: engem, téged, őt, minket, titeket, őket, velem, nekem. A következő 2. feladatban a gyerekeknek, kiegészítik a találókérdéseket kérdőnévmásokkal. A 4. feladatban a közmondásokba pótolják a névmásokat.

Az ige témakörének első feladatában megtalálható több formája is a fejlesztő feladatoknak, az utasításoknak megfelelően a gyerekek párban dolgoznak. Az a) pont utasításának megfelelően a feladathoz kapcsolódó képek segítségével, egy-egy olyan mondatot alkotnak, amelyek a gyerekek által végzett cselekvést mutatják be. A c) pont feladata minél tönn főné gyűjtése és írása a képről. Az e) feladatba mondatokat alkotnak a gyűjtött szavak felhasználásával. Az f) leírás készítése a képen látható kutyáról. A feladat utolsó g) pontjának utasítása alapján, egy a tanuló tetszése szerint kiválasztott képről alkott egy történetet. A 3. feladatban, a megkezdett mondatokat a képek alapján igékkel egészítik ki a gyerekek. A 80. oldalon a 3. gyakorlatban kiegészítik a mondatokat a felszólító módú ige megfelelő alakjával. A következő 5. feladatban a 84. oldalon szintén mondat kiegészítést végeznek a tanulók. A 84. oldal 4. feladatában a gyerekek felszólító módú igéket alkotnak a szótagokból, párban dolgoznak. A 86. oldal második és harmadik feladatok kiegészítik egymást, a tanulók kiválasztanak a második feladat felszólító módú igéi közül négyet, majd mondatba foglalják őket. A 4. feladatban a szótagok segítségével alkotnak felszólító módú igéket. A 87. oldal 3. feladata mondatkiegészítés. A fejezet utolsó összefüggő szövegalkotó feladatában a tanulók újra párban dolgoznak, az a) pont utasítását követve mondatokat alkotnak a képről, amelyekben igekötős igéket használnak.

A mondatrészek fejezettel folytatjuk. A 91. oldal első feladatában a tanulók mondatot alkotnak a megadott szavakból. A következő oldal első feladatának a) pontja, azt az utasítást adja a gyerekeknek, hogy a képen látható állatokhoz kössék hozzá a megfelelő szavakat és

alkossanak velük mondatokat pl.: A kutya ugat. A 4. gyakorlatban ugyanaz a feladatuk. *Az alany és az állítmány szófajainak* témakörében a tanulók másolás közben pótolják a mondatokból hiányzó alanyt és állítmányt. A 7. feladat elvégzéséhez a gyerekeknek már jól kell ismerni a szófajokat. A feladat a következő, két mondatot alkotnak, amelyekben az állítmány szófaja ige, és két olyan mondatot, amelyekben az állítmány szófaja melléknév. Tudásukat tovább bővítik *A mondat bővítésméneinek* megismerésével, a következő 3. feladat is ehez kapcsolódik. Az adott kérdések segítségével bővítik a mondatokat (mit?, mikor?, hol?, hová?, hogyan?, milyen?, mennyi?, kivel?). A 6. feladat mondatkiegészítés. A 10. gyakorlat páros, a (Lili játszik) mondatot bővítik a következő kérdések segítségével: hol?, mikor?, kivel?, mivel?.

A tankönyv utolsó nagy fejezete *A szöveg*. Ennek a fejezetnek a fejlesztő feladatai arra ösztönzik a tanulókat, hogy az eddig megszerzett tudásukat, tapasztalatukat a következőkben készségi szintre emeljék. A 102. oldal 3. feladata, szövegkiegészítés párbeszéd segítségével. Felelevenítik és felhasználják a párbeszédéről szerzett eddigi ismereteiket. A következő 6. feladatban képleírás készítenek, az adott képek bármelyikéről, a feladatot párban végzik. A 111. oldal 4. feladata, az előre elkészített vázlat alapján fogalmazást írni a házi macskáról. A 6. feladatában, internetes forrás segítségével kiegészíteni a vakondról szóló rövid leírást. *A tárgyleírás* témakörének 4. feladatában, leíró fogalmazást készítenek, Kedvenc tárgyam címmel. *A növényleírás*, elsajátítása közben a 3. és a 4. feladat utasításainak megfelelően, leírást készítenek a kedvenc növényeikről és az internet segítségével a diófáról. A 8. feladatban, a képen látható növények közül kiválasztanak egy nekik tetszőt, az adott szempontok (élőhelye, mérete, részei, jellemzői) alapján készítenek leírást. A következő témakör a jellemzés, a 6. feladat a) pontjának utasítása, hogy jellemezzék írásban Rákóczi Ferenc külső és belső tulajdonságait, a lelki tulajdonságokat csak egy-egy szóval kell kitérniük. *A hagyományos levélírás* elsajátítása a 3. szövegalkotó feladat utasítása értelmében, levelet írnak a nyaraláson vagy szünidőben történt eseményről, a levelet tetszés szerint címezhetik nagymamának, szülőnek, testvérnek vagy barátnak. A következő és egyben az utolsó írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladat a 3., a 123. oldalon. A gyerekeknek közösen kell meghívót készíteni tetszés szerint kerékpártúra, születésnapra, iskolai rendezvényre.

3.2 A magyarországi anyanyelv és kommunikáció tankönyvek írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatainak elemzése

Az első osztályos újgenerációs tankönyvcsomag *Ábécés olvasókönyvének* tananyagfejlesztői: Jeges Krisztina, N. Császi Ildikó, Mezőlaki Ágota, Falusiné Varga Tünde, Pirisi Anna, Kóródi Bence, Farkas Andrea. A tankönyvhöz munkafüzet csomag is készült, külön olvasás munkafüzetek két kötetben, írás munkafüzet két kötetben és előírt írásfüzet is.

Az *Ábécés olvasókönyv* felépítése a következő: szóbeli előkészítő szakasz a 4.-23. oldalig, betűtanítási szakasz a 24.-187. oldalig és folyamatos olvasást begyakorló szakasz 188.-225. oldalig. A tankönyv első részében többnyire élőbeszédet fejlesztő feladatokkal találkozunk, a második szakaszban a hangokra, betűkre, szavakra és az olvasást fejlesztő feladatokra esik a hangsúly. A fejlesztő feladatoknak a következő típusai fordulnak elő legtöbbször : szótagok alkotása betűkből; szavak alkotása betűkből, szótagokból; rövid mondatok alkotása; szópárok, szókapcsolatok, szópiramisok alkotása; mondatok bővítése szavakkal; elkezdett mondatok folytatása képek segítségével, önállóan. Az írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatok többségét a munkafüzetek tartalmazzák.

Második osztályos *Nyelvtan-helyesírás tankönyv* és munkafüzet tananyagfejlesztői: Dérné Veresegyházy Erika, Kóródi Bence. A tankönyv hét nagy fejezetre van osztva: Szóbeli közlés, A hangok, a betűk, a szótagok és a szótagolás, A szavak és jelentésük, A beszédhangok jelölése, A hangkapcsolatok jelölése, A tolldalékok helyesírása, A mondat, a mondatfajták és a szöveg. Mindegyik fejezet témákra van felbontva, de nem mindegyik témakörben találhatóak írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő gyakorlatok, ezért nem is kerül említésre mind. Az első téma *Így szólítjuk egymást*, a 6. feladatában arcképeket látnak a tanulók, mindegyik mellett egy szótag, a feladatuk, hogy kiegészítsék a képen látható emberek nevét, szólítsák meg őket, életkoruknak megfelelően. *A Halló! Viszonthallásra!* (telefonálás, beszélgetés) téma 4. feladatában a tanulónak mondatokat alkotni az összekeveredett szavak felhasználásával.

A második fejezet első témája *A hangok és betűk megkülönböztetése*, a 3. feladatban összekeveredtek a sporteszközök betűi, a tanulók feladata meghatározni és leírni, melyek ezek az eszközök. Az 5. feladatban két szóláncot alkotnak a gyerekeknek a kiinduló szavak tél és láb, minden szónál csak egy betűt változtathatnak meg, a lánc végén a következő szavakat kell megkapniuk nyár, fej. *A hangok, betűk csoportosítása és a betűrend* című témá elsajátításánál szintén két feladatot találunk. Az 5. feladat utasítása szerint szavakat alkotnak

a felsorolt betűk felhasználásával: a, á, e, é, l, m, r, sz, t, z. A 6. feladatban a megadott szavak elé (él, ül, íz, áll) mássalhangzókat írnak, hogy értelmes szavakat kapjanak pl.: int, kint, szint. A következő téma *Egy hang, két betű – a hagyomány elve*, az 5. feladatban a szókétyákon lévő szótagokból szavakat alkotnak. *Magánhangzók és a szótagszám* téma 5. feladatában szótagokból alkotnak szavakat a tanulók. A 6. feladatban versenyeznek padtársukkal, ki tud a megadott szótagokból több szót alkotni. A 7. feladatban megkeresik a szópárokban elbújt állatneveket nézte-vetés. A fejezet utolsó témája *Elválasztás a mássalhangzót jelölő betűk között*, a 3. feladatban a folytatják a megkezdett sort, minden következő szó az előző utolsó szótagával kezdenek (ko-pár, pár-na, na-pos).

A harmadik nagyfejezetet is több téma alkotja, az első melyben írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatok találhatóak, *A szavak egymással ellentétes értelme*. A 3. feladat a) pontjának feladata a hiányos mondatok kiegészítése szókétyákra írt szavakkal. A 4. feladat b) pontjának utasítása szerint mondatokat írnak a szópárokkal. A második téma, *A szóösszetételek- Az összetett szavak*. A 3. feladatban a gyerekek a képek segítségével alkotnak új szavakat. Az 5. feladatban két szóból kell egy újat alkotni. A 9. feladatban először megfejtik a találóskérdést, majd a megfejtéssel és a könyben lévő szavakkal új szavakat alkotnak, amelyeket mondatokba foglalnak. A fejezet utolsó témája *Az összetett szavak elválasztása*, a 2. gyakorlat feladata, hogy a bal és a jobb oldal szavaiból alkossanak összetett szavakat.

A negyedik fejezet első témája, *A magánhangzók időtartalmának jelölése*. Az 5. feladatban be kell fejezni a hiányos mondatokat, az alattuk lévő szavak egyikével. A következő téma *Az u, ú a szavakban és a szavak végén*. A 3. feladatban a szótagok segítségével szavakat alkotnak. A harmadik téma *Az ü, ű a szavakban és a szavak végén*. A 4. feladatban először szópárokat alkotnak, aztán mondatokba foglalják őket.

Az ötödik fejezet témái a különböző *hangkapcsolatok tj, tyj, dj, gyj, nj, nyj, lj, llj, tsz, dsz, gysz, ts, ds, gys, dt hangkapcsolatok ejtése és írása*. Az 5. feladat utasítása szerint pótolják a szólásokból hiányzó szavakat. A 6. feladat mondatkiegészítés, a szókétyákon lévő szavak segítségével egészítik ki a mondatokat. A következő téma 3. feladata, elkészíteni a dzsungeltúra szabályait, pótolni a mondatokban a szavakat a toldalékokkal együtt. A 4. feladatban a betűket értelmes szavakká rendezik és hozzákapcsolják a megfelelő toldalékot. A következő feladatban összekevertek a mondatok szavai, a tanulók feladtata értelmes mondatokat alkotni belőlük. A fejezet utolsó feladata a 2. a 72. oldalról, a tanulók feladata mondatokat alkotni a szópárokkal (szablya-szabja, zoknilyuk- zoknijuk, boglya-bogja).

A hatodik fejezetben *A toldalékos szavak helyesírását ismerik és gyakorolják* be a tanulók. Az első téma 4. feladatában a tanulóknak írásban felelni a feltett kérdésekre. A 79. oldal 5. feladatában sorrendbe rendezik a szótagokat, aztán a szavakat, hogy a végén értelmes mondatot kapjanak. A következő téma 5. feladatának utasítása alapján egészítik ki a mondatokat szavakkal. A fejezet végén található egy begyakorló rész, ennek az első feladatában, egy kislány élményfüzetének részletével ismerkednek meg a tanulók, majd írásban válaszolnak a feltett kérdésekre.

A tankönyv utolsó hetedik fejezetének második témája, *A kijelentő mondat*. A 4. feladatban a gyerekek egy időjós szerepébe bújnak. A képekről és a szókérdőmondatok segítségével egy-egy mondatot alkotnak a várható időjárásról. A Kérdőmondat témakör 3. feladatában riporter szerepét töltik be a tanulók, feladatuk kiegészíteni a könyvben lévő hiányos beszélgetést kérdések segítségével.

A harmadik osztályos Újgenerációs tankönyvcsomag *Anyanyelv és kommunikáció tankönyvének* és hozzá kapcsolódó munkafüzetének tananyagfejlesztői: Benkőné Nyíró Judit, Dióssyné Nanszák Andrea, Jegesi Krisztina, Kóródi Bence. A tankönyv a második osztály tananyagának felelevenítésével, ismétlésével kezdődik, *Ismételjünk együtt!*, ezt követik a következő nagy fejezetek: *Mondatfajták*, *A szófajok- a főnév*, *A főnév és a hozzá tartozók*, *A melléknév*, *Az ige*, *Az ige és az igeidők*, *Az ige és az igeidők*.

Az első fejezet témáiban többnyire a hangokról, betűkről, szavakról, mondatokról esik szó. Az első téma *A hangok és a betűk*. A 3. feladat két pontból áll, az a) pont arra kéri a tanulókat, hogy a fejezetnyitó képről gyűjtsenek minél több magánhangzóval kezdődő szót. A b) pont utasítása, folytassák a mássalhangzóval kezdődő szavak gyűjtését. A második téma, *A szavak*. A 6. feladatban, négy oszlopba vannak felsorakoztatva a szavak, a tanulók megnevezik a szavak gyűjtő fogalmait, aztán minden csoporthoz írnak egy-egy odaillő szót, az összegyűjtött a csoportokból összetett szavakat alkotnak. A harmadik téma, *A mondatok*. A 4. feladatban a tanulók szavakra bontják a betűhalmazokat és beírják a füzetbe az így kapott mondatot. Az 5. feladat utasításának értelmében, a szókérdőmondatok szavainak felhasználásával mondatokat alkotnak, szükség esetén toldalékolhatják is a szavakat.

A második fejezet első témája, *A mondatfajták*. A 3. feladatban a tanulóknak párosítják a szétszakadt mondatokat a beszélő szándéka szerint, majd beírják a füzetbe. A felkiáltó mondat témaköre többnyire beszédfejlesztő feladatokat tartalmaz. Harmadik téma, a *Felszólító mondat*, a 7. feladatban a tanulók választanak a felszólítást kifejező szavakat és szó párok közül, mindegyiket mondatba foglalják. *Az óhajto mondat* téma 4. gyakorlatának feladata, többféle mondatfajta felhasználásával megfogalmazzák kívánságaikat, vágyaikat

az adott élethelyzetekben (Egyedül unatkozol a szobában. Osztálykirándulásra készültök. Elromlott a számítógéped. A társad matekversenyre megy.). A fejezet utolsó témája a *Gyakorlás*. A 3. feladatban a mondatokat két részre bontották és összekeverték őket. A tanulók feladata, értelmes mondatokat alkotni. A 6. gyakorlat feladata, többféle mondatot alkotni az utasítások szerint (Kiáltás fel örömdben! Érdeklődj a pontos idő felől! Kérd meg a barátodat valamire! Kívánj valamit, ami bárcsak teljesülne!).

A harmadik fejezet, első témája *A szófajok*. A 4. feladat c) pontjának utasítása, a tanulók alkossanak mondatokat a színes szavakkal a megadott meghatározások szerint. A második téma *A főnév*. A következő téma *A rokon értelmű főnevek*. A 3. feladatban két oszlop látható, az elsőben három-három rokonértelmű szó van, a másodikban pedig mondatok, amelyeket ki kell egészíteni az első oszlop oda illő rokonértelmű főnévével. A 4. feladatban felcserélik a közmondások helytelenül használt szavait rokonértelmű párjukkal. *Az összetett főnevek* témakör 3. feladatának kiemelt szavaiból (könyv, föld) összetett szavakat alkotni, a megadott szavak segítségével. A 4. gyakorlatban a tanulók szóösszetételeket alkotnak, a szókérték és a megadott szavak segítségével. A következő téma a *Főnevek csoportosítása*. *A köznevek* témakör negyedik feladatának b) pontjában a tanulóknak befejezik a megkezdett szóláncot. A fejezet utolsó témája *A tulajdonnév*. A 6. feladatban a megadott csoportokhoz főneveket találni (termékek, személyek, állatok, helyek, égitestek, intézmények nevei és alkotások címe).

A negyedik fejezet első témaköre *A tolldalékos főnevek*. A 4. feladatban a tanulóknak szókapcsolatokat alkotnak az 1. és 2., a 3. és 4. oszlopok szavaiból, majd mindegyik szókapcsolatot mondatokba foglalják. A 7. feladat mondatkiegészítés, a megadott főneveket tolldalékolva a megfelelő mondatokba helyezik. A második témakörben *A többes számú főnevekkel* azok mondatokban való előfordulásával és helyesírásával ismerkednek meg a tanulók. A harmadik téma a *Főnevek és a-t*. A 3. feladatban a tanulók feladata megtalálni a -t betűre végződő szavak között a -t tolldalékos főneveket, majd mindegyikkel mondatot alkotnak a szó alakját megőrizve. A következő negyedik téma *A -ból, -ből, -ban, -ben, -ba, -be*. A 3. feladatban mondatokba foglalják a tolldalékolt szavakat. *A -ról, -ről, -on, -en, -ön, -ra, -re* témakör nem tartalmaz konkrét írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatokat. *A -tól, -től, -nál, -nál, -hoz, -hez, -höz* témakör 4. gyakorlatának feladata mondatalkotás az azonos színnel írt szavak felhasználásával. A fejezet utolsó témaköre *A névutó*, a 8. feladatban a tanulók kiegészítik a mondatokat a hiányzó névutókkal.

Az ötödik fejezetet is az előzőekhez hasonlóan több témakör alkotja, az első ezek közül, *A melléknév*. A 3. gyakorlatban a felsorolt szavak közül megkülönböztetik a főneveket és a

mellékneveket, majd a főnevekhez mellékneveket, a melléknevekhez pedig főneveket keresnek. A kapott szókapcsolatokkal mondatokat alkotnak. A következő témakörben a gyerekek megismerkednek a melléknevek fokozásával, gyakorlatok segítségével be is gyakorolják azt. A harmadik témakör *A rokon értelmű melléknevek*. A 3. gyakorlatban egy betűhálóban kell megtalálniuk tizenegy melléknevet. A következő téma 3. feladata csoportmunka, országok és városok neveit látják felsorolva, az összetartozókat csoportosítják, majd mondatokba foglalják. Az 5. feladatban úgy párosítják a főneveket a megadott színekkel, hogy mellékneveket kapjanak. A fejezet befejezése, az összefoglalás. A 2. feladatban összekeveredett szótagokat rakják sorrendbe, hogy mellékneveket kapjanak.

A hatodik fejezetben az igével foglalkoznak, az első témaköre maga *Az ige*. A 4. feladatban a megadott betűkből minél több igét alkotni, egy szóban egy betűt többször is felhasználhatnak. Az 5. gyakorlatban két képet láthatunk, a tanulók egy-egy mondat segítségével leírják a képeken lévő változást. A második témakör *A rokon értelmű igék*. Az 5. feladatban soronként kiválsztják a kiemelt igék rokonértelmű párját, majd a kapott szópárokat beírják a füzetbe. A harmadik téma *A cselekvést jelentő igék*. A 6. feladat utasítsa a felsorolt szavak közül választják ki a cselekvést jelentő igéket. A negyedik téma *A történést jelentő igék*. A 6. feladat kapcsolódik az előttelevőhöz, a legalább háromszor elolvassák az előző feladat szövegét, majd becsukják a könyvet és emlékezetből leírják a történést kifejező igéket. A 7. feladatban a hiányos mondatokat történést jelentő igékkel kiegészíteni. A 8. feladatban összekeveredtek a szavak betűi, a tanulók feladata, történést jelentő igéket alkotása, mondatba foglalása. A létezés és állapot című fejezet első feladatában, az igék betűi összekeveredtek, a tanulók feladata helyes sorrendbe rakni őket, aztán többféle mondatfajta alkotni velük. Ezt követi a gyakorlás, a 3. gyakorlatban a tanulók feladata átalakítani az igéket, kéttővel mondatot alkotni. A 4. feladatban a felsorolt, igékből párokat alkotnak. *Az ige száma, személye*, a fejezet utolsó témája.

A hetedik fejezet első témája *A múlt, jelen, jövő idő*. A 2. gyakorlatban mondatokat alkotnak a fejezetnyitó képről, amelyek mindegyike egy megadott szóval kezdődik és igéket is tartalmaz. A második téma *A jelen idő*. A 3. feladatban mondatláncot alkotnak, kiválsztják azokat a szavak, amelyek értelmileg összetartoznak. Harmadik téma *A múlt idő*, a 6. feladatban a táblázatban lévő múlt idejű igealakokkal és a - t toldalékos főnevek felhasználásával szószerkezeteket alkotnak, majd két-két párt beírnak a füzetbe. A negyedik téma *A jövő idő* és ezt követi az *Összefoglalás*.

A nyolcadik a tankönyv utolsó fejezete, *Az igekötő* témával kezdődik. A 2. feladat páros munka, a tanulók kiegészítik az igéket a megfelelő igekötőkkel, beírják a füzetbe. A 8.

feladatban a megadott igéket párba illesztik minél több igekötővel, mindegyikkel mondatot alkotnak. A második téma *Az igekötő helye*, ebben a témakörben nem található konkrét szövegalkotás fejlesztő feladat. A negyedik téma címe *Gyakorlás*, az 1. gyakorlatban a tanulók hat különböző képet látnak, amelyekhez kitalálnak egy-egy igekötős igét, aztán mondatba foglalják őket. Az 5. feladatban megfejtik a képrejtvényeket, minden megfejtés egy-egy igekötős ige, melyeket mondatba foglalnak. A fejezet végén található az összefoglalás, melynek 5. feladata páros munka, pótolják a szavakból hiányzó magánhangzókat, közülük hármat mondatba foglalnak. A következő fejezet *A szófajok összefoglalása*, a 2. feladat mondatbővítés, a tanulók feladata, egy-egy szóval bővíteni a mondatokat a kérdések segítségével (milyen?, hogyan?, hol?, hová?, mikor?). A tankönyv utolsó témája *A játékos feladatok*, az első feladatban a tanulók folytatják a szóláncot a megkezdett példa alapján, az első szó utolsó betűje adja a következő szó kezdőbetűjét. A 3. feladat összetett főneveiben szavak bújtak meg, a gyerekek feladata minél többet megtalálni és leírni a füzetbe.

A negyedik osztályos *Anyanyelv és kommunikáció* tankönyv és munkafüzet tananyagfejlesztői: Benkőné Nyirő Judit, Dióssyné Nanszák Andrea, Grófné Salamon Éva, Jegesi Krisztina, Kóródi Bence. A tankönyvben hat fejezet van: *Ismét együtt! Ismételjünk!*, *A főnév és a melléknév*, *A számnév*, *A névmás*, *Az ige*, *Az ige és toldalékai*, mindegyik fejezet az előző könyvekhez hasonlóan témákra van osztva, kiegészül egy *Anyanyelv és kommunikáció* munkafüzettel is.

Az első fejezet a *Hangok és betűk* témával kezdődik, amelyben a tanulók felelevenítik az ábécét, a magán- és mássalhangzókat. A második téma *A szavak*, a 3. feladatban a tanulóknak összetett szavakat alkotnak, a felső és az alsó sor szavainak párosításával. A következő téma *A szófajok*. A negyedik téma, *A mondatok és a szöveg*, a 3. feladat egy mondatbővítés. Az adott mondatot (A gyerekek olvasnak.) a kérdéseknek *Mit?*, *Hol?*, *Mikor?*, *Hogyan?*, *Milyen?* megfelelően egy-egy szóval bővítik. A fejezet utolsó témája *A helyesírási ismeretek*, a 4. gyakorlat csoportmunka, a csoportok feladata, egy feladatsort készíteni egy másik csoportnak a tavaly tanultakról.

A második fejezet témakörei a főnév köré épülnek, a tanulók megismerkednek a földrajzi nevek, intézménynevek, alkotások címével és egyéb tulajdonnevek helyesíráásával, valamint a főnevek toldalékolásával, a névelővel és a névutóval, a melléknévvel és a melléknév toldalékaival. A fejezet első témája *A szavak és jelentésük*. A 4. feladatban feltüntetett szavakat összekötik a hozzájuk tartozó képpel, megbeszélik, milyen összefüggéseket fedeztek fel közöttük. Mondatokat alkotnak a szavak mindegyikével. *A főnév ismétlése és A*

személyneveknél szóbeli feladatok segítségével felelevenítik a főnévről tanultakat és előbeszéd fejlesztő feladatok segítségével ismerkednek meg a tulajdonnevek közül az emberek saját nevével. A következő témák során a földrajzi nevek sokféleségével ismerik meg. A 2. feladatban összekeveredtek a földrajzi nevek szótagai, miután sorrendbe rakták városok neveit kapják meg. Az 5. feladatban Budapest néhány látványosságát láthatják. A földrajzi nevek lemaradtak a végén, a tanulók feladata pótolni ezeket. Majd készíteni egy kedvcsináló bemutatót, azok részére akik nem ismerik a fővárost. A 2. feladat utasítása alapján a megadott tulajdonneveket (Tisza, Mátra, Szahara, Mecsek) földrajzi névként foglalják mondatokba. *Az intézménynevek* témakör, a 2. gyakorlatban az intézmények tulajdon nevi részét összekötik a köznévi tagjával, valamint minél több ilyen nevet kell gyűjteniük saját településeiken. *Az alkotások címe* és *Az egyéb tulajdonnevek* témakörök többsége helyesírási feladatokat tartalmaznak. *A toldalékok fajtái* téma 2. feladatában a mondatokban felcserélődtek a toldalékok, a tanulók feladata kijavítani a hibákat és leírni a mondatokat a füzetbe. Az 5. feladatban új szavak alkotása, a megadott szavak és toldalékok párosításával. A 6. feladat csoportos, a tanulók más-más szófajú szavakat gyűjtenek a képről, amelyekből új szavakat alkotnak toldalékok segítségével. *A főnév* és *A -val, -vel* téma. A 4. feladatban a tanulók párban dolgoznak. A b) pont utasításának megfelelően írják le a toldalékos szavakat (a szó töve magánhangzóra végződik; a szó töve mássalhangzóra végződik). *A névelő és névutó* téma 3. feladatában kiegészítik a mondatokat a megfelelő névutókkal. *A melléknév ismétlése*, 4. feladata egy képrejtvény, melynek megfejtését melléknévként mondatba foglalják. A fejezet utolsó témája a melléknév toldalékai a 2. feladatában a megadott mellékneveket (lázás, csikos, laza, ötletes) a kérdéseknek megfelelően (milyen?, hogyan?) alakítják át, valamint mondatba foglalják.

A harmadik fejezet témakörein belül a tankönyv többnyire helyesírási és szóbeli szövegalkotási feladatokat tartalmaz. Első téma *A számnév*, ezt követi *A számnévek jelentése*, melynek 3. feladatában a tanulóknak az adott kérdésekre felelő (hány?, hányadik?, hanyadrész) számneveket gyűjtenek. A számnevek helyesírása témakör kizárólag helyesírási feladatokat tartalmaz.

A negyedik fejezet első témája *A névmás*, következő *A személyes névmás*. A 2. feladatban kiválasztják azt a két igét, amelyhez két személyes névmás is kapcsolódik, ezeket mondatba foglalják. A következő témák *A mutató névmás* és *A kérdő névmás*, a 2. gyakorlatban a mondatok színes szavaihoz alkotnak kérdéseket kérdő névmásokkal. *A kérdő névmások gyakorlása*, 3. feladatban mondatokat alkotnak többféleképpen a megadott szavakkal. A

fejezet utolsó témakörében összefoglalják a tanultakat. A 2. feladat a) pontjának utasítása szerint, mondatokat alkotnak névelők felhasználásával és a megadott szavakkal, a b) pont további utasítása, bővítsék a mondatokat melléknevekkel és számnevekkel.

A következő ötödik fejezet *Az ige*. Az első témában megismétlik a harmadik osztályban tanultakat, A 4. feladatban kerékpárral kapcsolatos igéket gyűjtenek, melyeket párjukkal mondatokba is foglalnak. A 6. feladatban három olyan igét keresnek, amelyet múlt időben -tt-vel írnak. A következő téma *Az igék jelentése*, a 4. gyakorlat páros munka, történetet alkotnak az adott igék felhasználásával (elindult, kinyitotta, süttött, kopogott, eleredt, zuhogott, elővette, védte). *Az igeidők* téma szóbeli feladatokat tartalmaz. *Az igekötős igék* téma 5. feladatában a tanulók csoportokban dolgoznak, a könyvben lévő kép alapján minél több igekötős igét gyűjtenek, amelyek felhasználásával egy összefüggő szöveget alkotnak. Az utolsó téma *Az igék helyesírása*, a 2. feladat b) pontjának utasítása értelmében mondatot alkotnak a többjelentésű igékkel.

A tankönyv, utolsó hatodik fejezetében az igék toldalékaival ismerkednek meg. Az első téma *A mondatfaják ismételése*, a 2. feladatban a megadott szavakkal öt mondatot írnak és feltüntetik a mondatfajtaikat. A 4. feladat szintén mondatalkotás, szavakból a megadott mondatfajtaiknak megfelelően. A következő téma *Az igemódok*, ezt követi *A kijelentő igealak*, *A feltételes igealak*. A 2. gyakorlatban a tanulók írásban válaszolnak a feltett kérdésre. *A felszólító igealak* téma, majd *A -j toldalék*. A 3. feladatban elolvassák a tanulók a könyvben lévő sms szövegét, megbeszélik közösen, aztán átfogalmazzák és leírják felszólító igealakokkal. *Az eggyé vált -j* témá 3. feladata kijelentő és felszólító mondatok alkotása a megadott igealakokkal (mossátok, fűzzük, másszátok, hozzák, üzzük). *A megváltozott igealakok*, *A rövid és hosszú igealakokkal* folytatódnak a fejezet témái. A fejezet végén találjuk az összefoglalást és a gyakorlást, a 4. feladatban felszólító mondatokat alkotnak a képről, a megadott igealakok felhasználásával. Mindezeket követi az *Év végi ismétlési* rész, amelyben összefoglaló feladatokat találnak a tanulók az egész évben tanult témákból.

Magyarországon az anyanyelvi oktatás keretein belül a harmadik és negyedik osztályokban önálló óra ként, heti egy óraszámában megjelenik a fogalmazás tanítása, ami nagyban segíti a gyerekek írásbeli összefüggő szövegalkotásának fejlődését. Az Újgenerációs tankönyvcsomagban külön találhatóak *Fogalmazás könyvek* és munkafüzetek is, sajnos ezek egyike sem található meg az ukrain tankönyvek között.

A harmadik osztályos *Fogalmazás tankönyv* tananyagfejlesztői: Széplaki Erzsébet és Kóródi Bence. A tankönyv nyolc fejezetre: Ismétlés, Szavakból mondat, Mondatok egymás

után, Mondatból szöveg, Anyagok gyűjtése, A fogalmazás részei, Az elbeszélés és Év végi ismétlés. Minden fejezet leckékre tagolódik, valamint változatos feladatokat tartalmaz, amelyeket szóban vagy írásban kell a tanulóknak elvégezni.

A negyedik osztályos *Fogalmazás tankönyv* tananyagfejlesztői: Széplaki Erzsébet, Grófné Salamon Éva, Kóródi Bence. A tankönyv felépítését tekintve megegyezik a harmadik osztályossal. Hét nagy fejezet található benne: Ismétlés, A leírás, A levél, Így írunk ma, Az információközlés egyéb módjai, A jellemzés és az Év végi ismétlés.

A *Fogalmazás* tankönyvek zömében a tananyagot tartalmazzák, melynek segítségével a gyerekek felelevenítik előzetes tudásukat az adott témáról és gyarapítják ismereteiket. Az összefüggő írásbeli szövegalkotás fejlesztésére szolgáló feladatok többnyire a munkafüzetekben találhatóak, melyek fejezetei és leckéi megegyeznek a tankönyvekével, így csak is a közös használatukkal érhetőek el eredmények.

3.3 Összehasonlító elemzés

A kutatásom célja, megvizsgálni, valamint összehasonlítani az ukránban és a Magyarországon kiadott magyar nyelv tankönyvek írásbeli összefüggő szövegalkotási feladatait első osztály kezdetétől a negyedik osztály végéig. Az összefüggő szövegalkotás kialakítása kisiskolás korban két ciklusra bomlik, az 1. és 2. osztály az alapozás, a 3. és 4. osztályban válik önálló területté.

Elsőnek Bátori Mária, Dzjapko Zsuzsanna *Magyar nyelv ábécéskönyvet* és Jeges Krisztina, N. Császi Ildikó, Mezölaki Ágota, Falusiné Varga Tünde, Pirisi Anna, Kóródi Bence, Farkas Andrea *Ábécés olvasókönyvét* vizsgáltam. Ezek a magyarországi taneszközök a kárpátaljai magyar iskolákban eddig használt ábécéskönyvekhez hasonlóan a hangoztató-elemző-összetevő olvasás-tanítási módszerre épülnek, amelyhez elnyújtott írástanítás csatlakozik, a szótagolva olvastatás gyakorlatát alkalmazva. Mindkét *Ábécéskönyv* szisztematikusan van felépítve, a szóbeli előkészítő szakasszal kezdődnek, ezt követi a betűtanítási szakasz majd a folyamatos olvasást előkészítő szakasz. Az *ábécéskönyvek* első szakaszában beszéd-készség fejlesztő, beszédművelő feladatokon van a hangsúly. A következő szóbeli és írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatok fordulnak elő legtöbbször az *Ábécés olvasókönyvekben*: szavak, szókapcsolatok alkotása képek segítségével, szótagok alkotása betűkből, szavak alkotása betűkből, szótagokból, rövid mondatok alkotása képek segítségével, megkezdett mondatok befejezése, szópárok, szókapcsolatok, szópiramisok alkotása, mondatok bővítése szavakkal. A két tankönyvben arányos mennyiségben vannak

jelen a felsorolt feladatok, viszont a magyarországi *Ábécés olvasókönyvhöz* még munkafüzetek is tartoznak, melyek-nagyszámban tartalmaznak fejlesztő feladatokat.

Vizsgálatomat a második osztályos tankönyvekkel folytattam. Az ukrajnai *Magyar nyelv és olvasókönyvet* Lator – Perduk Ilona, Perduk János és Szerhijcsuk Julianna írták. A magyarországi *Nyelvtan-helyesírás tankönyvet* és hozzá kapcsolódó munkafüzetet Dérné Veresegyházy Erika, Kóródi Bence írták. Mindkét könyv szisztematikusan van felépítve és fejezetekre bontva.

Magyar nyelv és olvasókönyv	Nyelvtan-helyesírás tankönyv
A beszéd és nyelv	A szóbeli közlés
A hangok s betűk	A hangok, a betűk, a szótagok és a szótagolás
Az Ábécé	A szavak és jelentésük
A szavak szerkezete	A beszédhangok jelölése
A szó	A hangkapcsolatok jelölése
A mondat	A tolldalékok helyesírása
A szöveg	A mondat, mondatfajták és a szöveg

A harmadik osztályos *Magyar nyelv és olvasókönyvet* Lator –Perduk Ilona, Perduk János írták. A Magyarországi *Anyanyelv és kommunikáció tankönyvet* és munkafüzetet Benkőné Nyirő Judit, Dióssyné Nanszák Andrea, Jegesi Krisztina, Kóródi Bence írták. A tankönyvek tananyaga hasonló.

Magyar nyelv és olvasókönyv	Anyanyelv és kommunikáció tankönyv
Harmadikosok lettünk	Ismét együtt! Ismételjünk!
A második osztályban tanultak ismétlése	A mondatfajták
A szavak jelentése	A szófajok-A főnév
A mondatok	A főnév és a hozzá tartozók
A szöveg	A melléknév
A szófajok	Az ige
A főnév	Az ige és az igeidők
Az ige	Az igék és az igekötő
A melléknév	
Év végi ismétlés	

A negyedik osztályos *Magyar nyelv és olvasókönyvet* Lator – Perduk Ilona, Perduk János írták. A Magyarországi *Anyanyelv és kommunikáció tankönyvet* és munkafüzetet Benkőné Nyirő Judit, Dióssyné Nanszák Andrea, Grófné Salamon Éva, Jegesi Krisztina, Kóródi Bence írták. A tankönyvekben található témakörök a következők:

Magyar nyelv és olvasókönyv	Anyanyelv és kommunikáció tankönyv
Szöveg, mondat, szó	Ismét együtt! Ismételjünk!
A szófajok	A főnév é melléknév
A főnév	A számnév
A névelő	A névmás
A névutó	Az ige
A melléknév	Az ige és tolldalékai
A számnév	
A névmás	
Az ige	
A mondatrészek	
A szöveg	
Év végi ismétlés	

Mindkét ország tankönyve megfelel az adott tantervi követelményeknek. Felépítésüket tekintve folyamatosak, szisztematikusak az egyszerűbb feladatoktól haladnak a nehezebbek felé. A *Magyar nyelv és olvasókönyvek* nagy hangsúlyt fektetnek a páros és csoportos munkákra. A kutatásomat a tankönyvek típusfeladatainak vizsgálatával kezdtem, majd leszűkítettem a vizsgálat körét az összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatokra. A következő típusfeladatokkal találkoztam: szógyűjtés képek alapján, szógyűjtés szempontok alapján, szavak alkotása betűkből, szavak alkotása szempontok alapján, szavak alkotása szótagok alapján, mondatalkotás képről, mondatalkotás szavak alapján, mondatalkotás szempontok szerint, mondatalkotás kérdések alapján, mondat kiegészítés, mondat bővítés, mondat átalakítás, szócikk írása, szövegalkotás képről, szövegalkotás szempontok alapján, szöveg kiegészítés, képleírás. Az eredményeket számszerűsítve a következő táblázatban láthatják:

Feladattípusok	Magyar nyelv és olvasókönyv			Anyanyelv és kommunikáció		
	2. oszt.	3. oszt.	4. oszt.	2. oszt.	3. oszt.	4. oszt.
Szógyűjtés képek segítségével		2	3	2	2	3
Szógyűjtés szempontok alapján	5	4	9	3	16	5
Szóalkotása betűkből	3	1	2	3	5	
Szóalkotás szótagok alapján	2	2	3	5	1	1
Szóalkotás szempontok alapján	2	5	5	6	7	10
Mondatalkotás képről	5	11	3	1	2	1

Mondatalkotás szavak alapján	7	7	6	7	16	8
Mondatalkotás kérdések alapján	6	2	1	3		2
Mondatalkotás szempontok szerint	4	7	11	1	6	4
Mondatbővítés	1					
Mondatkiegészítés	2	6	13	5	5	3
Szövegalkotás képről			4			
Szócikk készítése	3					
Szövegalkotás szempontok alapján	3	12	8		1	5
Történetet befejező feladat	2		1			
Összesen	45	59	69	36	61	42

A vizsgálatom összesítését értékelve, a magyarországi tankönyvben az összefüggő szövegalkotásra irányuló feladatok száma 139, ezzel ellentétben, az ukrainaiban 173. Ez az eredmény még nem végleges, a dolgozat folyamán említésre került, hogy a magyarországi tankönyvek kiegészülnek munkafüzetekkel is, így a feladatok száma megoszlik. Ahhoz, hogy valós eredményeket kapjunk összesítettem a munkafüzetekben lévő összefüggő szövegalkotásra irányuló feladatok számát is.

Feladattípusok	Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet			Fogalmazás munkafüzet	
	2. oszt.	3. oszt.	4. oszt.	3. oszt.	4. oszt.
Szógyűjtés képek segítségével	4	7	7	3	1
Szógyűjtés szempontok alapján	8	22	8	2	12
Szóalkotása betűkből	3	5	7		
Szóalkotás szótagok alapján	2	5			
Szóalkotás szempontok alapján	1	8	4	1	
Mondatalkotás képről	1	4	1		1
Mondatalkotás szavak alapján	7	12	11	1	
Mondatalkotás kérdések alapján	1	2		1	2
Mondatalkotás szempontok szerint	1	13	7	10	9
Mondatbővítés			1		
Mondatkiegészítés	8	20	23	4	
Szövegalkotás képről					
Szócikk készítése					
Szövegalkotás szempontok alapján	1	8	1	20	17
Történetet befejező feladat	1	2			1
Mondatátalakítás		3	3		2

Szövegkiegészítés				6	
Összesen	38	111	73	48	45

Összesítve, a tankönyvek és munkafüzetek fejlesztő feladatait a következő eredményeket kapjuk: a 2. osztályos *Nyelvtan-helyesírás tankönyv*ben feladatok száma 74, a *Magyar nyelv és olvasókönyv*ben pedig 45, a 3. osztályos *Anyanyelv és kommunikáció tankönyv*ben a következőké alakul 172 feladat, a *Magyar nyelv és olvasókönyv*ben 59 feladat, a 4. osztályban 115/69 az írásbeli szövegalkotást fejlesztő feladatok száma.

Összegezve a magyarországi tankönyvek és a hozzájuk tartozó munkafüzetek összefüggő szövegalkotó feladatait, az a következtetés fogalmazható meg, hogy a magyarországi anyanyelvoktatás során a tanulóknak több lehetőségük van a tanórák keretein belül fejleszteni írásbeli szövegalkotó képességüket.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az anyanyelvi nevelésnek fontos szerepe van az elemi iskola első éveiben, ekkor van lehetőség a tanulók olvasási és szövegértő képessége, valamint írásbeli nyelvhasználatának kialakítására, fejlesztésére. Az anyanyelvi oktatás egyik legfontosabb célja a tanulók nyelvhasználatának fejlesztése és helyesírásuk, írásbeli nyelvhasználatuk készségszintre emelése. Ahhoz, hogy e célokat meg tudjuk valósítani, megfelelő feltételekre, tantervre, tankönyvekre és kellő óraszámra van szükség.

Dolgozatom szakirodalmi részének feldolgozásában arra kerestem a válaszokat, milyen elvárásokat állít *Az ellemi iskolai oktatás állami szabványa* az őshonos népek anyanyelvi oktatási területe elé a negyedik osztály végére, valamint azt, milyen elvárások fogalmazódnak meg a magyarországi Nemzeti Alaptantervben. A szakirodalom feldolgozása révén az írásbeli összefüggő szövegalkotás kialakításának lehetséges módjairól, eljárásairól is elmélyültebb ismereteket szereztem.

Kutatásom célja volt megállapítani, hogy az Ukrajna vagy a Magyarország által kiadott magyar nyelvkönyvek tartalmazzak-e nagyobb mennyiségben írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatot. Ennek érdekében megvizsgáltam a *Magyar nyelv és olvasókönyveket* és a Kárpátalján is engedélyezett és használt magyarországi *Anyanyelv és kommunikáció* tankönyveket és a hozzájuk tartozó munkafüzeteket.

Az eredményeket összesítve megfogalmazható, hogy a magyarországi tankönyvek és munkafüzetek több, az írásbeli összefüggő szövegalkotást fejlesztő feladatot tartalmaznak.

РЕЗЮМЕ

Навчання рідною мовою відіграє важливу роль у початкових класах, коли можна розвивати навички читання, писання та розуміння. Однією з найважливіших цілей навчання рідною мовою є покращення мовлення учнів та підвищення їх орфографічних і письмових навичок до рівня володіння. Для досягнення цих цілей потрібна відповідна навчальна програма, підручники та кількість годин.

В опрацюванні літературної частини бакалаврської роботи я шукала відповіді на запити Дердавного стандарту щодо навчання корінних народів рідною мовою до кінця четвертого класу, а також такі самі очікування в цій галузі Національної основної навчальної програми Угорщини. Крім того, опрацювання літератури дозволило мені усвідомити важливість розвитку зв'язного письма, оскільки метою навчання рідною мовою є надання учням належного розуміння та навичок складання тексту.

Метою моєї дослідницької роботи було з'ясувати, чи містять підручники угорської мови, видані Україною чи Угорщиною, достатню кількість завдань розвитку зв'язного мовлення та роботи з текстами. З цією метою я дослідила підручники угорської мови та читання, які зараз використовуються в Україні, а також підручники з угорської мови та спілкування і їх робочі зошити, які також ліцензовані та використовуються на Закарпатті.

У результаті дослідження я дійшла до висновку, що підручники та робочі зошити угорської мови з Угорщини містять набагато більше завдань, для розвивання письма та зв'язне створення тексту.

IRODALOMJEGYZÉK

Adamikné Jászó A., Kálmánné Bors I., Kernya R., H. Tóth I. (2008): Anyanyelvi nevelés módszerei. Trezor Kiadó, Budapest.

Bátori M.-Dzjapkó Zs. (2018): Ábécéskönyv. Tankönyv magyar oktatási nyelvű általános közép fokú tanintézetek 1. osztálya számára (két részben), 1.-2. rész. Szvit Kiadó, Lviv.

Benkőné Nyíró J., Dióssyné Nanszák A., Jeges K., Kóródi B. (2020): Anyanyelv és kommunikáció. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen.

Benkőné Nyíró J., Dióssyné Nanszák A., Grófné Salamon É., Jeges K., Kóródi B. (2020): Anyanyelv és kommunikáció. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen.

Csapó B. (2004): Tudás és iskola. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Dérmé Veresegyházi E., Kóródi B. (2018): Nyelvtan-helyesírás. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen.

Lator – Perduk I., Perduk J. (2021): Magyar nyelv és olvasókönyv. Tankönyv magyar oktatási nyelvű általános közép fokú tanintézetek 3. osztálya számára (két részben), 1.-2. rész. Szvit Kiadó, Lviv.

Lator – Perduk I., Perduk J. (2020): Magyar nyelv és olvasókönyv. Tankönyv magyar oktatási nyelvű általános közép fokú tanintézetek 3. osztálya számára (két részben), 1.-2. rész. Szvit Kiadó, Lviv.

Lator – Perduk I., Perduk J., Szerhijcsuk J. (2019): Magyar nyelv és olvasókönyv. Tankönyv magyar oktatási nyelvű általános közép fokú tanintézetek 2. osztálya számára (két részben), 1.-2. rész. Szvit Kiadó, Lviv.

Jegesi K., N. Császi I., Mezözlaki Á., Falusiné Varga T., Pirisi A., Kóródi B., Farkas A. (2018): Ábécés olvasókönyv. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen.

Tóth L. (2011): Képességstruktúrák és iskolai teljesítmény. Didakt Kiadó, Debrecen.

Zékány K. – Szerhijcsuk J. (2020): A Magyar nyelv kompetenciaalapú tanításának módszertana az általános közép fokú oktatási intézmények számára az új ukrán iskola 1-4.osztályában. Szvit Kiadó, Lviv.

Internetes forrás

Bagosi (Pop) É.-K. (2014): Életmesék- szövegalkotás fejlesztése digitális történetmesélés, XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia

(ETDK). Kolozsvár, 2017. május 18–21. Letöltés dátuma: 2022. március 4.
<http://etdk.adatbank.transindex.ro/pdf/bagosievakatalin.pdf>

Beregszászi A. – Kolozsvári-Nagy E. (2019): Az olvasás és írás tanítása a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban, Magyar nyelvőr folyóirat, 143.évfolyam, 2. szám. Letöltés dátuma: 2022. március 6. <http://nyelvor.c3.hu/period/1432/143203.pdf>

H Tóth István, (2015): A fogalmazástanítás és a nyelvhasználat fejlesztésétágabb kitekintésben. Letöltés dátuma: 2022. március
6. https://tanitonline.hu/uploads/600/fogalmazas_tanitas_tto_2015.pdf.

Pedagógiai lexikon, (1997): <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/hidak-tantargyak-kozott/kompetencia-fogalmanak>

Hivatkozott források

Державний стандарт (2019): Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. Кабінет Міністрів України постанова від 24 липня 2019 р., Київ.
Letöltés dátuma: 2022. 01. 25.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п>.

Державний стандарт (2020): Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Кабінет Міністрів України постанова від 30 вересня 2020 р. № 898.
Letöltés dátuma: 2022. 01.25.

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

Навчальна програма з угорської мови для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти з угорською мовою навчання.

Letöltés dátuma: 2022. január 15.

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Сергійчук Ю.П., Гадар Ю.І., 2011: Програма з угорської мови та читання для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів України з угорською мовою навчання. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України Наказ № 1050 від 12.09.2011 Letöltés dátuma: 2022. február 12.

Типова навчальна програма з угорської мови та читання для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою. МОН, Київ, 2018.

Letöltés dátuma: 2022. január 15.

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról/ Kormány 5/2020. (I. 31.) Kor. rendelete (2020. január 31.) MAGYAR KÖZLÖNY, 17. szám.

Letöltés dátuma: 2020. március 17.

file:///C:/Users/user/Downloads/MK_20_017.pdf

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség javaslatai a magyar nyelvű/magyar nyelvi oktatással kapcsolatban Ukrajnában, 2019. november 29.

Letöltés dátuma: 2022. március 24.

<https://kmf.uz.ua/hu/a-karpataljai-magyar-pedagogusszovetseg-javaslati-a-magyar-nyelvu-magyar-nyelvi-oktatassal-kapcsolatban-ukrajnaban/>

Kerettanterv az általános iskola 1-4. évfolyama számára 2020. Letöltés dátuma: 2022. március 18.

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_1_4_evf

Petróczi G. (2020): A Nemzeti alaptanterv 2020. évi módosításából adódó feladatok, Kazincbarcika. Letöltés dátuma: 2022. március 18.

https://www.petroczigabor.hu/cikkek/igazgato_kollegaknak/modositott_nat_bevezetese.html

Завідувачу кафедри
Біді Олені Анатоліївні,
доктору пед. наук, професору
здобувача вищої освіти
Сенько Анетти Зігмундівни
студентки IV-го курсу,
ОП 013 Початкова освіта, бакалавр

ЗАЯВА

З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському уторському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

31. травня 2022.

Дата

Szenyko
Підпис

Bida Olena
tanszékvezetőnek
Szenyó Anetta,
IV. évfolyamos levelező tagozatos
tanító szakos hallgatótól

NYILATKOZAT

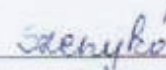
A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2019. augusztus 30-án kelt tudományetikai szabályzatának pontjaival, amelyek szerint plágium felfedezése esetén a diplomamunka nincs védéshez engedve, megismerkedtem.

Tájékoztatást kaptam a plágiumszűrő rendszer használatáról, hozzájárulok a munkám ellenőrzéséhez és tárolásához az intézményi adatbázisban. Felhatalmazom az intézményt, hogy a munkámat ellenőrzés után felhasználhassák a plágiumszűrő program működésénél a további munkák ellenőrzésének folyamatában.

A munkát ellenőrzés céljából elektronikusan és nyomtatott formában is benyújtottam az intézménynek. Munkám elektronikus változata azonos a nyomtatott példánnyal.

2022. május 31.

Dátum

Aláírás

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011257502

Дата перевірки:
19.05.2022 20:56:03 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
19.05.2022 21:17:04 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Szenyko-Anetta

Кількість сторінок: 54 Кількість слів: 15893 Кількість символів: 125103 Розмір файлу: 582.10 KB ID файлу: 1011147532

3.6% Схожість

Найбільша схожість: 0.81% з Інтернет-джерелом (<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metod...>)

3.01% Джерела з Інтернету 204 Сторінка 56

1.48% Джерела з Бібліотеки 17 Сторінка 57

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 1